

Verlag inzake de Solvabiliteit en de Financiële Toestand 2018

Klaverblad Verzekeringen

Verslag inzake de Solvabiliteit en de Financiële Toestand 2018 (SFCR)

Klaverblad Verzekeringen, bestaande uit:

- Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.
- Klaverblad Levensverzekering N.V.
- Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.

Afrikaweg 2 2713 AW Zoetermeer
Postbus 3012 2700 KV Zoetermeer

Inhoudsopgave

Kerncijfers	3
Samenvatting	4
1. Activiteiten en prestaties	8
1.1 ACTIVITEITEN	8
1.2 PRESTATIES OP HET GEBIED VAN VERZEKERINGSACTIVITEITEN	11
1.3 PRESTATIES OP HET GEBIED VAN BELEGGINGSACTIVITEITEN	12
1.4 PRESTATIES UIT OVERIGE ACTIVITEITEN	13
1.5 OVERIGE INFORMATIE	13
2. Bestuursstelsel	14
2.1 ALGEMENE INFORMATIE OVER HET BESTUURSSYSTEEM	14
2.2 DESKUNDIGHEIDS- EN BETROUWBAARHEIDSVEREISTEN	17
2.3 RISICOMANAGEMENTSYSTEEM INCLUSIEF DE ORSA	18
2.4 INTERNE CONTROLESYSTEEM	21
2.6 ACTUARIËLE FUNCTIE	25
2.7 UITBESTEDING	26
2.8 BEOORDELING ADEQUAATHEID VAN HET BESTUURSSYSTEEM	27
2.9 OVERIGE INFORMATIE	27
3. Risicoprofiel	28
3.1 RISICO UNIVERSUM	28
3.2 VERZEKERINGSTECHNISCH RISICO	29
3.3 MARKTRISICO	31
3.4 TEGENPARTIJ (KREDIET)RISICO	34
3.5 LIQUIDITEITSRISICO	35
3.6 OPERATIONEEL RISICO	35
3.7 OVERIG MATERIEEL RISICO	35
3.8 OVERIGE INFORMATIE	35
4. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden	36
4.1 INLEIDING	36
4.2 RECONCILIATIE STATUTAIRE BALANS MET SOLVENCY II-BALANS	36
4.3 ACTIVA	37
4.4 TECHNISCHE VOORZIENINGEN	39
4.5 OVERIGE SCHULDEN	48
4.6 OVERIGE INFORMATIE	49
5. Kapitaalbeheer	50
5.1 EIGEN VERMOGEN	50
5.2 SOLVABILITEIT KAPITAALVEREISTE EN MINIMUM KAPITAALVEREISTE	53
5.3 GEBRUIK VAN DE ONDERMODULE AANDELENRISICO OP BASIS VAN LOOPTIJD	54
5.4 VERSCHILLEN TUSSEN DE STANDAARDFORMULE EN IEDER GEBRUIKT INTERN MODEL	54
5.5 KAPITAALBELEID BIJ NIET NALEVING KAPITAAL VEREISTE	54
5.6 OVERIGE INFORMATIE	55

Kerncijfers

	2018	2017
SCR ratio		
GROEP	↑ 338%	238%
Schade	216%	216%
Leven	247%	158%
Netto resultaat	3 mln	5 mln
Combined ratio	99%	98%

	2018	2017
Brutopremies		
GROEP	↑ 229 mln	211 mln
Schade	165 mln	146 mln
Leven	64 mln	65 mln

	2018	2017
Eigen vermogen (SII)	542 mln	539 mln
Belegd vermogen	1.298 mln	1.260 mln

Klanttevredenscijfer (gemiddeld cijfer over 2018)

"In een woord Top! Goede service, duidelijkheid en professioneel terwijl toch betrokkenheid wordt getoond. Geweldige eerste ervaring. Ga zo door."

"Erg vriendelijk en erg behulpzaam. Zijn meedenkende en houden je op de hoogte!"

Medewerkers	2018	2017
Gemiddeld aantal fte	412	396

Klaverblad in de maatschappij

Aantal sponsorverenigingen

46

Totaal aantal leden van de gesponsorde verenigingen

> 16.000

Samenvatting

Inleiding

Dit rapport betreft het 'verslag inzake de solvabiliteit en de financiële toestand ('SFCR') van Klaverblad Verzekeringen (groep) over het jaar 2018. Deze SFCR is, met goedkeuring van de toezichthouder DNB, opgesteld als een gecombineerde solo- en groepsrapportage. Deze rapportage heeft betrekking op Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. (of kortweg Schade N.V.), Klaverblad Levensverzekering N.V. (of kortweg Leven N.V.) en Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (of kortweg de Coöperatie). Deze rapportage is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van Klaverblad Verzekeringen en is vrijgegeven voor publicatie op 18 april 2019.

Het openbare verslag is opgesteld aan de hand van richtlijnen die daarvoor in de Solvency II regelgeving zijn vastgelegd. Klaverblad Verzekeringen hanteert voor de bepaling van de kapitaalvereisten het door de toezichthouders geformuleerde standaard model. De hoofdstukindeling is voorgeschreven. De cijfers in dit rapport zijn, waar van toepassing, in lijn met de zogenoemde Quantitative Reporting templates (QRT's) die tegelijkertijd met dit verslag bij De Nederlandsche Bank (DNB) worden ingediend. Een deel van deze QRT's zijn onderhevig aan een controle door de externe accountant. Deze QRT's zijn tegelijkertijd met dit verslag gepubliceerd op onze website (www.klaverblad.nl/bedrijfsinformatie/jaarverslagen.htm).

Alle bedragen in dit rapport zijn in duizenden euro's (€ 1.000), tenzij anders vermeld. Vanwege afrondingen op gehele duizenden of miljoenen euro's kan de som der delen afwijken van het totaal in de tabellen en/of in de onderlinge samenhang.

Activiteiten en prestaties

Klaverblad Verzekeringen levert een belangrijke bijdrage aan het goed functioneren van de samenleving. Via onze verzekeringen dragen we er aan bij dat mensen prettig en onbezorgd samen kunnen leven. Sinds 1850 doen wij dat al op onze eigen wijze via een consistent en voorspelbaar beleid gericht op de lange termijn. Als zelfstandige coöperatieve verzekeringsmaatschappij willen wij ons hierbij onderscheiden door een afgewogen combinatie te bieden van een ruime dekking, een gunstige prijs en een uitstekende service. Klaverblad wil een unieke coöperatieve verzekeraar zijn door met een ongewoon goede dienstverlening gewoon goede verzekeringen aan te bieden aan consumenten, zzp-ers en het MKB. Fair is de belangrijkste kernwaarde van Klaverblad. Klaverblad doet wat zij belooft, heeft respect voor haar omgeving, doet zich niet anders voor dan zij is en behandelt haar klanten fair.

We zijn *fair* doordat we *grondig* en *bekwaam* zijn én *doortastend* en *behulpzaam* ons werk doen.

- We zijn grondig en bekwaam door een efficiënte, beheerste bedrijfsvoering en een grote deskundigheid.
- We zijn doortastend door ondernemerschap. We hebben focus en kiezen wat we doen. Alles wat we doen creëert waarde.
- We zijn behulpzaam door samenwerking en in verbinding zijn met iedereen met wie we zaken doen. De mens staat centraal.

Over het boekjaar 2018 heeft Klaverblad Verzekeringen een netto resultaat geboekt van € 3,1 miljoen (2017: € 5,3 miljoen). De brutopremies voor alle schadebranches zijn gegroeid en we hebben het afgelopen jaar geïnvesteerd in de lange termijn waardoor bedrijfskosten zijn toegenomen. De komende jaren gaan wij de voordelen hiervan terugzien door in effectieve en efficiënte van processen en daarmee uiteindelijk een structurele reductie van bedrijfskosten.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Netto resultaat	3.081	5.331
Bruto premies		
Schade N.V.	164.962	146.145
Leven N.V.	<u>63.550</u>	<u>64.629</u>
	228.512	210.774

Begin 2018 is de nieuwe directie van start gegaan. Het eerste en belangrijkste dat voor de nieuwe directie op de agenda stond, was teamontwikkeling en heroriëntatie op de strategie van Klaverblad voor de komende jaren. Voor dit laatste is een duidelijke strategische cyclus opgesteld. De uitvoering van deze cyclus heeft geleid tot een breed gedragen strategie voor de komende vijf jaar. Belangrijke uitkomst van de strategische keuzes is dat het schadebedrijf en het levenbedrijf een andere focus hebben gekregen. De focus bij het schadebedrijf ligt bij het verder uitbreiden van de groei, het verder verbeteren van de dienstverlening en toekomst vaste productinnovatie. De focus bij het levenbedrijf ligt op de beheersing van de kosten en het verder afbouwen van de risico's.

De strategie van Klaverblad is gericht op mensen. Zij staan centraal. Klaverblad bestaat voor en vanwege mensen. Wij willen in verbinding staan met de mensen met wie we zaken doen, zorgen dat contacten waardevol zijn. Daartoe moeten we er ook voor zorgen dat onze processen en de informatie die we verstrekken helder en consistent zijn. De focus op toekomst vaste processen leidt tot automatisering van werkzaamheden die geen waarde creëren voor de assurantieadviseurs of klanten. Dit is noodzakelijk omdat markt breed de kostenratio in de afgelopen jaren sterk is gedaald en bij Klaverblad juist is gestegen. Dat alles heeft gevolgen voor de concurrentiepositie van Klaverblad. Daarom heeft de directie meer focus aangebracht op kostenbeheersing.

Op 16 november hebben wij aan onze medewerkers bekend gemaakt dat in de loop van 2019 en 2020 ongeveer een kwart van de arbeidsplaatsen zal verdwijnen. Naar verwachting zullen de eerste medewerkers in de zomer van 2019 vertrekken. Het is voor het eerst in de geschiedenis van Klaverblad dat een dergelijke reorganisatie uitgevoerd wordt. Onze medewerkers begrijpen de noodzaak van de reorganisatie en tegelijkertijd raakt dit hen emotioneel. Niettemin zetten zij zich onverminderd in voor Klaverblad en haar klanten en is de betrokkenheid bij de gang van zaken nog steeds erg groot te noemen. Wanneer de reorganisatie is afgerond, zal Klaverblad nog beter en sterker zijn zodat wij onze lange zelfstandige historie kunnen voortzetten.

Bestuurssysteem (governance)

Als organisatie met een coöperatieve achtergrond staat Klaverblad voor het belang van degenen die bij haar activiteiten betrokken zijn. Klaverblad is ervan overtuigd dat de belangen van die betrokkenen grotendeels parallel lopen. Consumenten, assurantieadviseurs en medewerkers van Klaverblad hebben er allemaal belang bij dat ieder krijgt waarop hij recht heeft: niet minder, maar ook niet meer. De Coöperatie draagt zorg voor de governance van de gehele groep. Het coöperatieve karakter is gewaarborgd door het feit dat de leden-verzekerden lid zijn van Klaverblad en daarmee hun zeggenschap in de organisatie behouden.

Klaverblad Verzekeringen wordt bestuurd door één statutaire directie die eindverantwoordelijk is voor de totale gang van zaken. De besluitvorming is collegiaal, er is geen onderlinge gezagsverhouding. De directie is in 2018 uitgebreid met een derde directeur. De heer C.A.M. van Riet is op 15 februari 2018 door de algemene ledenvergadering per 1 februari 2018 benoemd tot directeur Operationele zaken. De heer H.J.E.J.

van Lent is na afloop van de algemene ledenvergadering van 15 juni 2018 afgetreden als commissaris en tevens voorzitter van de raad van commissarissen. De heer R.H. Kliphuis is door de algemene ledenvergadering op 15 juni 2018 benoemd tot commissaris en tevens voorzitter voor een termijn van vier jaar. In 2018 en begin 2019 zijn er wijzigingen aangebracht in de personele bezetting van een aantal sleutelfunctiehouders.

Klaverblad Verzekeringen ontwikkelt zich van een centraal aangestuurde administratieve organisatie naar een ontwikkelingsgerichte organisatie waarin eigen verantwoordelijkheid voor taken en werkzaamheden centraal staat. De managementstructuur is verkort wat ervoor zorgt dat de aansturing directer en korter is en daardoor sneller besluiten genomen kunnen worden. Daarnaast heeft ieder directielid haar eigen portefeuille en voor iedere portefeuille is een management team opgericht. Binnen het management team stuurt de directie meer op effecten en randvoorwaarden dan op uitvoering en methoden. De ingezette verandering vraagt veel aandacht voor cultuur, mentaliteit en gedrag. De werkelijke verandering moet immers plaatsvinden bij de mensen die samen de organisatie vormen. Dit vraagt continu aandacht en zorg. Naar verwachting zijn we nog een aantal jaren bezig voordat deze verandering succesvol is doorgevoerd.

Op onze website kunt u meer lezen over de governance van Klaverblad Verzekeringen.

<https://www.klaverblad.nl/bedrijfsinformatie/verantwoord-ondernemen/governance.htm>

Risicoprofiel

Klaverblad wil een integere en beheerste bedrijfsvoering waarborgen en beschikt over een risicomangementsysteem dat de samenhang tussen beleid, governance- en organisatiestructuur borgt binnen een gezonde en goede risicocultuur. Dit systeem is van toepassing op alle entiteiten van Klaverblad.

In overeenstemming met de Solvency II richtlijnen wordt ieder jaar de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling (ofwel ORSA) uitgevoerd. De ORSA bevat de belangrijkste risico's waaraan Klaverblad bloot staat. Voor deze risico's en mogelijke scenario's wordt al dan niet rekening houdend met management acties de solvabiliteitspositie bepaald. Uit de in 2018 uitgevoerde ORSA blijkt dat Klaverblad Verzekeringen voornamelijk gevoelig is voor de renteontwikkelingen in de levensverzekeringenportefeuille. In 2018 heeft het management diverse acties uitgevoerd om het risicoprofiel te verminderen, hetgeen heeft bijgedragen tot verbetering van de solvabiliteit.

Solvabiliteit en kapitaal

De solvabiliteit van Klaverblad Verzekeringen is sterk verbeterd en bedraagt 338% (2017: 238%). De toename is het resultaat van een aantal maatregelen en ontwikkelingen welke hierna per entiteit nader zijn toegelicht.

	<u>Leven 2018</u>	<u>Leven 2017</u>	<u>Schade 2018</u>	<u>Schade 2017</u>	<u>Groep 2018</u>	<u>Groep 2017</u>
Beschikbaar eigen vermogen	253.062	235.504	148.161	155.397	541.593	539.058
Solvency vereiste kapitaal (SCR)	102.418	149.124	68.545	71.976	160.013	226.117
SCR-ratio	247%	158%	216%	216%	338%	238%

Bij Klaverblad Levensverzekering N.V. is de SCR-ratio sterk verbeterd tot 247% (2017: 158%) en ligt ruim boven de interne norm van 150%. Het beschikbare eigen vermogen is met € 17,1 miljoen gestegen vanwege het positieve nettoresultaat. Het marktrisico is sterk teruggebracht. Het aandelenrisico is volledig gemitigeerd, het renterisico is sterk gereduceerd door een betere matching van verplichtingen en obligatieleningen. Het renterisico is (nog) niet volledig gematched. Door de grote en jonge

uitvaartportefeuille heeft Klaverblad een lange duratie, dat maakt volledige matching op basis van obligaties moeilijk uitvoerbaar. In 2019 bekijken we voor het levenbedrijf naar (strategische) vervolgstappen om de risico's voor Klaverblad verder te beperken. Het doel hierbij is om de afhankelijkheid van de (economische) ontwikkelingen verder af te bouwen en de voorspelbaarheid te vergroten. Kostenreductiemaatregelen waaronder de aangekondigde reorganisatie, de vorming van één afdeling waarop alle operationele levenactiviteiten zijn geclusterd en verfijningen in het kostenallocatiemodel hebben een positieve uitwerking gehad op de omvang van de verzekeringstechnische verplichtingen en het vereiste kapitaal voor verzekeringstechnische risico's. Op verzoek van DNB en vanwege de complexiteit en omvang van de werkzaamheden is in de berekening van de SCR-ratio dit jaar geen rekening gehouden met toekomstige fiscale winsten in de bepaling van de fiscale compensatie. Het gevolg hiervan is dat dit jaar niet met de volledige fiscale compensatie (maximaal 25%) is gerekend zoals in 2017, maar slechts met 5,6%.

De SCR-ratio van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. bedraagt net als vorig jaar 216% en ligt ruim boven de interne norm van 140%. Het beschikbare eigen vermogen is gedaald vanwege het verlies op het schadebedrijf van € 7,1 miljoen. Ondanks een goed technisch resultaat is het nettoresultaat verslechterd met name vanwege koersdalingen op de aandelenportefeuille in de laatste maanden van 2018, een hogere kostenallocatie en de vorming van de reorganisatievoorziening. In de SCR-ratio wordt dit gecompenseerd door een lager vereist kapitaal doordat het aandelen- en valutarisico vanwege de kleinere portefeuille ook lager is. Daarnaast is de voorgeschreven toe te passen schok veel lager vanwege de hoge volatiliteit op de effectenbeurs. Met het afsluiten van een herverzekeringsprogramma voor 2019 is het catastroferisico voor schadeverzekeringen afgenomen.

1. Activiteiten en prestaties

1.1 Activiteiten

1.1.1 Algemene bedrijfsinformatie

De oudste voorganger van Klaverblad Verzekeringen is opgericht in 1850. Het was een onderlinge waarborgmaatschappij met als doelstelling het verzekeren van de inventarissen en inboedels van pachters van agrarische bedrijven tegen het gevaar van brand. Deze maatschappij is later samenwerkingsverbanden aangegaan met andere, vergelijkbare verzekeringsmaatschappijen. Samen zijn zij eerst gegroeid binnen de agrarische sector en later ook daarbuiten. Naast inventarissen en inboedels werden ook gebouwen verzekerd. Bovendien werden gebouwen en de inhoud daarvan niet alleen verzekerd tegen brand maar ook tegen andere gevaren zoals storm en inbraak. Nog later kwamen er aansprakelijkheidsverzekeringen, motorrijtuigenverzekeringen en medische verzekeringen bij.

De naam Klaverblad bestaat officieel sinds 1 januari 1979, als onderdeel van de namen Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (voorheen Klaverblad Onderlinge Verzekeringsmaatschappij U.A.) en Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. De derde maatschappij die nu tot de groep behoort, Klaverblad Levensverzekering N.V., is opgericht in 1987. Sindsdien sluit Klaverblad Verzekeringen ook levensverzekeringen.

Bij Klaverblad Verzekeringen kunnen particulieren en MKB terecht voor een groot aantal schade- en levensverzekeringen. De producten zijn degelijk, hebben over het algemeen aantrekkelijke premies en zijn niet onnodig ingewikkeld. Vanaf 1 januari 2016 zijn de vergunningen, die zijn verleend voor Nederland, België en Duitsland, allemaal omgezet naar een Solvency II vergunning.

Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. is statutair gevestigd in Zoetermeer. Het postadres is:

- Afrikaweg 2 2713 AW Zoetermeer
- Postbus 3012 2700 KV Zoetermeer

Juridische structuur

Klaverblad Verzekeringen is een verzekeringsgroep met aan het hoofd Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (hierna 'de Coöperatie'). Daaronder vallen twee verzekeringsmaatschappijen Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en Klaverblad Levensverzekering N.V. en twee besloten vennootschappen Klaverblad Assurantiën B.V. en Klaverblad Exploitatie Bedrijf B.V.

De juridische structuur ziet er schematisch als volgt uit:

In organisatorisch opzicht is de groep één geheel. Alle medewerkers zijn in dienst van de Coöperatie en

leggen uiteindelijk verantwoording af aan de directie. Als een medewerker zich uit hoofde van zijn functie onafhankelijk van de directie moet kunnen opstellen, dan is dat gewaarborgd door middel van charters en reglementen.

De Coöperatie zorgt voor de governance van de hele groep. De directie en de raad van commissarissen van de Coöperatie vormen tevens de directie en de raad van commissarissen van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en Klaverblad Levensverzekering N.V. (personele unie).

Het gemiddeld aantal medewerkers in dienst van de Coöperatie (in fte) in 2018 bedraagt 412 (2017: 396)

Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.

De Coöperatie heeft leden. Dit zijn natuurlijke personen en rechtspersonen die een verzekering bij een van de verzekeringsmaatschappijen van de verzekeringsgroep hebben afgesloten.

Op de Coöperatie is het verplichte structuurregime van toepassing. Op grond daarvan heeft zij een directie en een raad van commissarissen. De algemene vergadering van leden (ledenvergadering) benoemt directeuren en commissarissen op basis van een voordracht van de raad van commissarissen. Ook stelt zij de jaarrekening vast. De ledenvergadering heeft geen wettelijke taak bij het besturen van de Coöperatie of het toezicht hierop. De ledenvergadering vindt jaarlijks in het voorjaar plaats. Zo nodig kunnen ook extra ledenvergaderingen worden gehouden. De ledenvergadering wordt bijeengeroepen door advertenties in twee landelijke dagbladen.

In de statuten van de Coöperatie zijn zaken als omvang, samenstelling, taken en bevoegdheden van de directie en van de raad van commissarissen vastgelegd. Ook bevatten de statuten regels met betrekking tot de ledenvergadering. Op voorstel van de directie of van de raad van commissarissen kan de ledenvergadering besluiten de statuten te wijzigen. Hiervoor is een twee derde meerderheid nodig.

Dochterondernemingen

De coöperatie is enig aandeelhouder van de volgende dochterondernemingen:

- Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het schadeverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Levensverzekering N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het levensverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Assurantiën B.V. bemiddelt in schadeverzekeringen van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.
- Klaverblad Exploitatie Bedrijf B.V. exploiteert kantoorgebouwen waaronder het
- kantorencomplex van Klaverblad Verzekeringen.

De directie en de raad van commissarissen van de Coöperatie zijn ook de directie en de raad van commissarissen van de twee verzekeringsmaatschappijen. De directie van de Coöperatie is ook de directie van de naamloze en besloten vennootschappen. Alle dochterondernemingen zijn gevestigd op hetzelfde vestigingsadres als de Coöperatie.

Stichtingen

Klaverblad Verzekeringen heeft een band met de Klaverblad Rechtsbijstand Stichting. Deze onafhankelijke stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van de rechtsbijstand voor verzekerden van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. De stichting maakt daarbij gebruik van de faciliteiten die de Coöperatie beschikbaar stelt.

In 2018 zijn de stichtingen Klaverblad Vermogens Bewaar Stichting en Stichting Beheer Derdengelden Klaverblad Verzekeringen opgeheven omdat deze geen functie meer vervulden. Voorgaand jaar waren er drie gelieerde stichtingen, waarvan de twee bovenstaande in 2018 zijn geliquideerd.

Naam en contactgegevens toezichthouder

Naam: De Nederlandsche Bank
 Bezoekadres: Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
 Telefoonnummer: + 31 20 524 9111
 Email: info@dnb.nl

Naam en contactgegevens externe accountant

Naam: Ernst & Young Accountants LLP
 Bezoekadres: Cross Towers, Antonio Vivaldistraat 150
 1083 HP Amsterdam
 Telefoonnummer: + 31 88 407 1000

1.1.2 Belangrijke gebeurtenissen gedurende rapportageperiode

Over het boekjaar 2018 heeft Klaverblad Verzekeringen een positief netto resultaat geboekt van € 3,1 miljoen (2017: € 5,3 miljoen). Uit onderstaand overzicht blijkt dat met name het technisch resultaat van zowel de levensverzekeringen als de schadeverzekeringen aanzienlijk is verbeterd in 2018. Daar staat tegenover dat de beleggingsresultaten tegenvielen en daarnaast een incidentele last is verantwoord uit hoofde van de aangekondigde reorganisatie en individuele vertrekregelingen.

Verkorte winst- en verliesrekening	2018	2017
Technisch resultaat schadeverzekering	5.145	-7.336
Technisch resultaat levensverzekering	18.776	-34.180
Totaal technisch resultaat	23.921	-41.516
Beleggingsresultaten niet technisch	-18.491	28.934
Andere lasten	9.836	-
Resultaat voor belastingen	689	6.241
Belastingen	-2.392	910
Resultaat na belastingen	3.081	5.331

Begin 2018 is de nieuwe directie van start gegaan. Het eerste en belangrijkste dat voor de nieuwe directie op de agenda stond, was teamontwikkeling en heroriëntatie op de strategie van Klaverblad voor de komende jaren. Voor dit laatste is een duidelijke strategische cyclus opgesteld. De uitvoering van deze cyclus heeft geleid tot een breed gedragen strategie voor de komende vijf jaar. Belangrijke uitkomst van de strategische keuzes is dat het schadebedrijf en het levenbedrijf een andere focus hebben gekregen. De focus bij het levenbedrijf ligt op de beheersing van de kosten en het verder afbouwen van de risico's. De focus bij het schadebedrijf ligt bij het verder uitbreiden van de groei, het verder verbeteren van de dienstverlening en toekomst vaste productinnovatie voor schade- en inkomensverzekeringen. Dit zijn de branches waar Klaverblad van oudsher thuis in is en waar Klaverblad voldoende groeimogelijkheden ziet. Klaverblad richt zich daarbij vooral op particulieren, het MKB en zzp'ers. Voor beroepsmatige risico's wil Klaverblad assurantieadviseurs en klanten ondersteunen bij risicobeoordeling en -inventarisatie. Klaverblad richt zich op de verzekeringen die mensen in het algemeen nodig hebben, zoals verzekeringen voor woonhuizen, gebouwen, inventaris, inboedels, auto's, aansprakelijkheid en rechtsbijstand. Van verzekeringen die minder geschikt zijn voor brede doelgroepen, zoals bijvoorbeeld pleziervaartverzekeringen,

grafmonumentverzekeringen en garageverzekeringen, zal in de komende jaren afscheid worden genomen.

Daarnaast blijft Klaverblad actief in agrarische verzekeringen. In deze branche is een zekere expertise opgebouwd waaraan behoefte bestaat. De toenemende schaalvergroting van agrarische bedrijven en de afname van verzekeringsmogelijkheden in de markt leidt ertoe dat het voor deze bedrijven steeds moeilijker wordt om een adequate dekking te krijgen. De schaalvergroting stelt ons ook voor nieuwe uitdagingen, zowel in expertise als in verzekeringscapaciteit, die Klaverblad niet meer alleen kan leveren maar die wij in samenwerking met andere partijen gaan oplossen. Op AOV-gebied wil Klaverblad een sterke partij zijn. Klaverblad heeft een breed scala aan producten en heeft voldoende expertise om hier een rol in te kunnen spelen. De economie loopt goed, er zijn veel mogelijkheden voor groei.

1.2 Prestaties op het gebied van verzekeringsactiviteiten

1.2.1 Prestaties uitgelicht voor Klaverblad Schade

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Bruto premies		
Schadeverzekeringen	116.594	100.296
Medische verzekeringen	48.368	45.849
	<u>164.962</u>	<u>146.145</u>
Schade en uitkeringen		
Schadeverzekeringen	72.604	71.616
Medische verzekeringen	31.993	26.734
	<u>104.597</u>	<u>98.350</u>
Technisch resultaat		
Schadeverzekeringen	-1.544	-4.390
Medische verzekeringen	6.689	-2.946
	<u>5.145</u>	<u>-7.336</u>
Netto combined ratio Klaverblad Schade	99%	98%

In 2018 is het aantal nieuwe schade- en medische verzekeringen flink gegroeid. De brutopremie van Klaverblad Schade is daarmee toegenomen. De groei betreft zowel particuliere verzekeringen als bedrijfsverzekeringen. Niet alleen het intermediair bracht meer verzekeringen bij ons onder, maar ook nam het aantal verzekeringen dat rechtstreeks bij ons werd afgesloten sterk toe.

De schadelast van schadeverzekeringen is ondanks de stormschade en groei van de portefeuille maar licht toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Het technisch resultaat schadeverzekeringen is verbeterd maar blijft negatief.

Met name vanwege hogere kosten het afgelopen vanwege investeringen voor de lange termijn is de combined ratio voor schadeverzekeringen toegenomen. Dit is inclusief de stormschade maar exclusief de eenmalig getroffen voorziening voor reorganisatiekosten. Indien de effecten van de stormschade uit januari 2018 buiten beschouwen worden gelaten, zou de combined ratio zijn verbeterd tot 96%.

1.2.2 Prestaties uitgelicht voor Klaverblad Leven

Klaverblad Leven is in de levensverzekeringsmarkt actief met twee producten: de uitvaartkostenverzekering en de overlijdensrisicoverzekering. Het eerste product is in premievolume veruit het belangrijkste. Daarnaast

is het pensioen van haar eigen medewerkers verzekerd bij Klaverblad Leven.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Bruto premies	63.550	64.629
Uitkeringen en afkopen	19.064	19.482
Technisch resultaat	18.776	-34.180

De brutopremies voor levensverzekeringen zijn gedaald met 1,7% naar € 63,6 miljoen. Het technisch resultaat is sterk verbeterd en bedraagt € 18,8 miljoen positief (2017: € 34,2 miljoen negatief). vanwege de langlopende verplichtingen is het resultaat gevoelig voor de wijziging van de marktrente. Het afgelopen jaar is het effect van rentewijzigingen op het resultaat gereduceerd door de beleggingsportefeuille beter te spiegelen aan de verzekeringsverplichtingen. Verder heeft de aanpassing van de kostenassumpties voor de schatting van de technische voorziening een positief effect op het technisch resultaat gehad.

1.3 Prestaties op het gebied van beleggingsactiviteiten

De beleggingsopbrengsten van de technische en niet technische rekening 2018 zijn als volgt verdeeld:

	<u>Dividend en huur</u>	<u>Interest</u>	<u>Gerealiseerd resultaat</u>	<u>Ongerealiseerde resultaat</u>	<u>Totaal</u>
Staatsobligaties	-	13.710	-318	18.415	31.807
Bedrijfsobligaties	-	2.678	-	-3.762	-1.084
Hypotheken en andere leningen	-	263	-2	-395	-134
Aandelen	15.039	-	-13.390	-27.640	-25.991
Liquide middelen	-	-54	-	-	-54
Vastgoed	1.898	-	-	458	2.356
Beleggingsopbrengsten	16.937	16.597	-13.710	-12.924	6.900

In onderstaande tabel zijn de beleggingsresultaten onderverdeeld naar maatschappij en naar de technische en niet-technische rekening. Bij Leven en Schade worden de resultaten van obligaties toegerekend aan de technische rekening tot aan de omvang van de technische voorzieningen.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Beleggingsopbrengsten technische rekening Leven	18.781	-14.791
Beleggingsopbrengsten niet-technische rekening Leven	7.522	20.452
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Leven	26.303	5.661
Beleggingsopbrengsten technische rekening Schade	976	624
Beleggingsopbrengsten technische rekening Medisch	1.329	697
Beleggingsopbrengsten niet-technische rekening	-11.984	16.054
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Schade	-9.679	17.375
Beleggingsopbrengsten Coöperatie	-9.724	11.332
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Verzekeringen	6.900	34.368

Met name het vierde kwartaal 2018 was een turbulent kwartaal. De Brexit, de handelsoorlog tussen de VS en China, toenemende recessiezorgen en onzekerheden over de begroting van Italië zorgden voor veel onrust op de financiële markten. De aandelenmarkten daalden wereldwijd en kredietopslagen liepen op ten

opzichte van een dalende markttrente. Een vlucht naar veilige havens was een bekend bijkomend effect waardoor de kredietopslagen van bijvoorbeeld Duitsland en Nederland hier tegenover juist afnamen. Aangezien Klaverblad Leven net na de zomer haar aandelenportefeuille had ingewisseld voor staatsobligaties van deze landen, heeft voor Klaverblad Leven deze ontwikkeling geen negatieve gevolgen gehad in 2018.

1.4 Prestaties uit overige activiteiten

Naast de hiervoor genoemde resultaten zijn er geen (materiële) resultaten uit overige activiteiten bij Klaverblad Verzekeringen.

1.5 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

2. Bestuurssysteem

2.1 Algemene informatie over het bestuursysteem

'Governance' is de manier waarop een organisatie bestuurd en beheerst wordt en het toezicht daarop. Klaverblad Verzekeringen hecht veel waarde aan een goede governance. Wij hebben onze bedrijfsvoering zo ingericht dat die gewaarborgd is. In onze bedrijfsvoering wegen wij de belangen van alle stakeholders, waaronder de belangen van de klanten, evenwichtig af. In dit hoofdstuk laten we zien hoe we onze governance en ons risicomanagement vormgeven.

2.1.1 Rol en verantwoordelijkheden van bestuurlijke- en toezichthoudende functies

Bestuurlijke structuur

De bestuurlijke structuur is sinds de publicatie van de 'SFCR 2017' niet gewijzigd. De directie bestaat uit de volgende personen:

mr. J.P.P. Barth (Algemeen directeur)

J.H.M. van Irsen MSc MBA AAG (Directeur Financiën en risicomanagement) (vanaf 1 september 2017)

drs. C.A.M. van Riet (Directeur Operationele zaken) (vanaf 1 februari 2018)

Klaverblad Verzekeringen wordt bestuurd door één statutaire directie die eindverantwoordelijk is voor Klaverblad Verzekeringen. De statutaire directie bestaat uit drie personen. Hiermee voldoen we aan de wettelijke eisen.

De besluitvorming binnen de directie is collegiaal, er is geen onderlinge gezagsverhouding. De directie is als geheel verantwoordelijk voor het gevoerde beleid. De onderlinge verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de directieleden ligt vast in het Directiereglement. Dit reglement is te vinden op de website van Klaverblad Verzekeringen.

De directie bepaalt het dagelijks beleid van Klaverblad Verzekeringen. De betrouwbaarheid van directieleden is getoetst door Klaverblad Verzekeringen en door de Nederlandsche Bank. Directieleden beschikken over de kennis en vaardigheden en het professionele gedrag die volgens regelgeving en maatschappelijke opvattingen noodzakelijk zijn om als bestuurder van een verzekeringsmaatschappij te kunnen functioneren. De directie streeft naar een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. De uitvoering hiervan is gezien de proportionaliteit lastig. De bepaling in de wet wordt meegewogen op het moment dat benoeming van een directielid aan de orde is.

Om de juiste samenstelling van de directie en de geschiktheid van directeuren te waarborgen, maken de raad van commissarissen en de directie bij een vacature gebruik van een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix en een profielschets.

De raad van commissarissen

In 2018 is een nieuwe voorzitter van de raad van commissarissen benoemd, na het aftreden van de heer van Lent. De nieuwe samenstelling van de raad van commissarissen is nu als volgt:

Drs. R.H. Kliphuis (voorzitter)

mr. J.W.E. van der Klaauw

ir. E. Velzel

drs. H.J.J. Schoon

De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken binnen Klaverblad Verzekeringen en voorziet de directie van advies.

De taken en verantwoordelijkheden van de raad zijn vastgelegd in het Reglement raad van commissarissen. Dit reglement is te vinden op de website van Klaverblad Verzekeringen.

De raad van commissarissen uit vier leden en hiermee voldoen we aan de wettelijke vereisten. Commissarissen worden voor een periode van vier jaar benoemd door de ledenvergadering uit een voordracht van de raad. De geschiktheid van de commissarissen wordt vooraf getoetst door Klaverblad Verzekeringen zelf en de Nederlandsche Bank. Een commissaris kan één keer worden herbenoemd voor een termijn van vier jaar. Daarna kan een commissaris één keer worden herbenoemd voor een termijn van twee jaar die daarna met maximaal twee jaar kan worden verlengd. Herbenoeming na acht jaar moet gemotiveerd worden in het verslag van de raad van commissarissen. Met deze zittingstermijnen sluiten we aan op de geldende Nederlandse Corporate Governance Code 2016.

Om de juiste samenstelling van de raad en de geschiktheid van commissarissen te waarborgen, maakt de raad bij een vacature gebruik van een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix, een profielschets en een introductieprogramma voor nieuwe commissarissen. Bij een voorgenomen (her)benoeming beoordeelt de Nederlandsche Bank de geschiktheid van commissarissen. De raad streeft naar een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. Deze verdeling is er nu niet. Bij het invullen van een vacature houden we hier rekening mee.

De raad van commissarissen evalueert jaarlijks zijn functioneren. Eenmaal in de drie jaar doet de raad dit met externe begeleiding (dit heeft in 2016 plaatsgevonden). De raad evalueert daarnaast jaarlijks het functioneren van de directie

Auditcommissie

De auditcommissie bereidt besluitvorming van de raad voor en adviseert op het gebied van financiële verslaggeving, de aanbevelingen van de sleutelfuncties (actuarieel, compliance, interne audit en risicomanagement) en de relatie met de externe accountant. De auditcommissie bestaat uit tenminste twee leden waaronder de voorzitter en zijn tevens lid van de raad van commissarissen. De commissie is ingesteld door de raad van commissarissen.

Sleutelfuncties

Gedurende 2018 zijn er diverse personele wijzigingen in sleutelfuncties doorgevoerd. Eind 2018 zijn nu de volgende personen de sleutelfunctionarissen binnen Klaverblad Verzekeringen:

Risicomanagement	M. Deckers
Compliance	mr. J.J. Ruighaver – van der Spek CCP
Actuariële functie	drs. H.W. Freudenberg AAG
Interne Audit*	M.B.J. Debrichy – Hesselberg MSc RA* (vanaf 1-1-2019)

* de interne auditfunctie is gedurende 2018 door een interim manager bekleed. Sinds januari 2019 wordt deze functie weer door een vaste medewerker ingevuld.

De sleutelfuncties zijn benoemd door de directie. Hun taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en middelen staan beschreven in een charter dat voor elke sleutelfunctie is opgesteld. Voor benoemingen, alsmede wijzigingen in de charters, is instemming van de raad van commissarissen vereist. In 2018 zijn

diverse kleine wijzigingen doorgevoerd in de charters.

Alle sleutelfuncties rapporteren op kwartaalbasis aan de directie en de raad van commissarissen. De actuariële functie rapporteert jaarlijks over de technische voorzieningen en de SCR-berekeningen, en voert ook een toets uit op de berekeningen van de ORSA. De interne audit functie rapporteert tevens over de door haar uitgevoerde audits. De sleutelfunctionarissen hebben een escalatielijn naar de raad van commissarissen.

Indien een sleutelfunctie dit nodig vindt, kan een sleutelfunctie of een medewerker van een sleutelfunctie buiten de reguliere rapportages de directie en/of de raad van commissarissen informeren over geconstateerde bijzonderheden. Als een sleutelfunctie oordeelt dat er sprake is van een ernstig incident, dan is zij bevoegd om dit rechtstreeks aan de interne toezichthouder en/of een externe toezichthouder, zoals DNB, AFM of ACM, te melden. Zo nodig informeert zij vooraf de directie en, indien van toepassing, de raad van commissarissen over het incident en de melding hiervan.

2.1.2 Materiële wijzigingen in de governance

Klaverblad Verzekeringen ontwikkelt zich van een centraal aangestuurde administratieve organisatie naar een ontwikkelingsgerichte organisatie waarin eigen verantwoordelijkheid voor taken en werkzaamheden centraal staat. De managementstructuur is verkort wat ervoor zorgt dat de aansturing directer en korter is en daardoor sneller besluiten genomen kunnen worden. Daarnaast heeft ieder directielid haar eigen portefeuille en voor iedere portefeuille is een management team opgericht. Binnen het management team stuurt de directie meer op effecten en randvoorwaarden dan op uitvoering en methoden. De ingezette verandering vraagt veel aandacht voor cultuur, mentaliteit en gedrag. De werkelijke verandering moet immers plaatsvinden bij de mensen die samen de organisatie vormen. Dit vraagt continu aandacht en zorg. Naar verwachting zijn we nog een aantal jaren bezig voordat deze verandering succesvol is doorgevoerd.

2.1.3 Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen is erop gericht door middel van een adequate beloning voldoende medewerkers met de juiste kwaliteiten aan te kunnen trekken en te behouden. Bij het vaststellen daarvan wordt ook gekeken naar de beloningen die bij vergelijkbare functies door vergelijkbare organisaties worden gehanteerd. Zo wordt een marktconforme beloning bereikt. Begin 2019 heeft een dergelijk onderzoek plaatsgevonden.

Klaverblad Verzekeringen baseert haar beloningsbeleid op wet- en regelgeving, in het bijzonder de CAO, de Wet financieel toezicht en de daarbij behorende besluiten en door DNB uitgevaardigde regelingen. Het uitgangspunt van het geldende beloningsbeleid is de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft 2011 (Rbb 2011) geweest. De vervanging hiervan door de Rbb 2014 heeft niet geleid tot aanpassing van het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen.

De vaststelling, uitvoering en monitoring van het beloningsbeleid is een taak van de directie. Bij de opstelling en aanpassing van het beloningsbeleid zijn de afdelingen Personeelszaken en Interne audit en de groepen Juridische zaken en compliance en Risicomanagement betrokken.

Gematigd beloningsbeleid

Klaverblad Verzekeringen streeft naar een gematigd beloningsbeleid, zowel wat betreft de verhouding tot andere organisaties als wat betreft de verhoudingen binnen de organisatie. Een gematigd beloningsbeleid past bij de doelstellingen en bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen: het bieden van standaard verzekeringsproducten voor standaard situaties en een gerichtheid op de lange termijn. Zorgvuldigheid is

daarbij belangrijker dan het in hoog tempo doorvoeren van vernieuwingen van producten, organisatievormen of werkwijze en de beschikbaarheid van goed samenwerkende medewerkers van goede kwaliteit is daarbij belangrijker dan de (dominante) aanwezigheid van absolute topkrachten. Klaverblad wil geen medewerkers aantrekken voor wie beloning het enige belangrijke motief lijkt te zijn. Een gematigd beloningsbeleid brengt met zich mee dat beloningen bij Klaverblad Verzekeringen niet wezenlijk anders zijn dan bij vergelijkbare andere organisaties.

Beloning medewerkers

Alle medewerkers kennen een vaste beloning van twaalf maal een maandelijks salaris, vakantiegeld, een voorjaarsuitkering ('dertiende maand') en een eindejaarsuitkering ('veertiende maand'). Voor deze beloning gelden vaste salarisschalen. Uitsluitend door bovengemiddeld presteren over een langere periode kan een medewerker deze beloning in positieve zin beïnvloeden.

Beloning directie en commissarissen

Voor directieleden geldt geen vaste salarisschaal. De hoogte van hun salaris wordt vastgesteld door de raad van commissarissen. De raad treedt in zijn geheel op als remuneratiecommissie. Voor het overige is de beloning van directieleden op dezelfde manier samengesteld als die van de medewerkers. Ook voor hen geldt dus uitsluitend een vaste beloning en deelname aan de basispensioenregeling van de cao voor de verzekeringsbedrijfstaking. Dit is een voorwaardelijke geïndexeerde middelloonregeling. Er vindt geen extra inkoop van pensioenafspraken plaats voor directeuren.

Commissarissen ontvangen een vergoeding die wordt vastgesteld op een wijze die in overeenstemming is met de relevante principes van het beloningsbeleid. Bij de vergoeding die aan commissarissen wordt uitgekeerd speelt het al dan niet bereiken van concrete doelen of resultaten geen enkele rol. Voor de beloning van de directie van Klaverblad Verzekeringen over 2018 wordt verwezen naar de jaarrekening van de Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. Buiten de belonings sfeer zijn er geen transacties verricht met personen die invloed van betekenis op de onderneming uitoefenen, noch met leden van bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende instanties.

2.1.4 Materiële transacties met aandeelhouders

Op basis van de dienstverleningsovereenkomst worden kosten, waaronder de personele kosten, kosten van automatisering, marketing en facilitaire kosten door de coöperatie doorbelast aan de dochtermaatschappijen. Bij de kostenverdeling wordt gebruik gemaakt van een kostenallocatiemodel. In 2018 zijn er belangrijke verfijningen in het model doorgevoerd hetgeen heeft geleid tot een zuiverder toedeling van kosten aan met name Klaverblad Schade en Klaverblad Leven. Per saldo heeft dit er toe geleid dat er meer kosten worden toegerekend aan Klaverblad Schade dan voorheen. Per Klaverblad Leven worden door de gewijzigde allocatie maar ook doordat in 2018 alle operationele activiteiten zijn samengevoegd in één afdeling juist aanzienlijk minder kosten toegerekend.

2.2 Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten

Klaverblad hecht een groot belang aan de juiste vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid van personen die de organisatie besturen en van medewerkers die de sleutelfuncties vervullen. De eisen aan vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid zijn vastgelegd in profielschetsen. Bij werving van bestuurders of sleutelfunctionarissen worden de profielschetsen gebruikt, zij vormen de minimale norm waaraan de bestuurder of medewerker moet voldoen.

Klaverblad hanteert een screeningsproces waarbij medewerkers worden getoetst op betrouwbaarheid. De voorgenomen benoeming van sleutelfunctionarissen en bestuurders worden voorgelegd aan de toezichthouder DNB. DNB toetst zelf ook de betrouwbaarheid van sleutelfunctionarissen en de betrouwbaarheid en de geschiktheid van de bestuurders. Voor het toetsen van de geschiktheid en betrouwbaarheid is een procedure opgezet binnen Klaverblad. De profielschetsen worden jaarlijks geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. De afdeling Personeel en Organisatie toetst jaarlijks de geschiktheid van de sleutelfunctionarissen aan de hand van de profielschetsen.

De personen die de organisatie besturen, stellen jaarlijks een plan voor permanente educatie op. Dit plan wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de interne toezichthouder. De interne toezichthouder houdt de uitvoering van het programma in de gaten.

Klaverblad Verzekeringen hecht veel waarde aan een aantoonbaar integere en beheerste bedrijfsvoering. . Wij vinden het vanzelfsprekend dat we plannen maken, 'verkeerde prikkels' voorkomen, 'eerlijke' producten verkopen en, verantwoording afleggen en dat er toezicht is.

Een gezonde en integere bedrijfscultuur is een belangrijke voorwaarde voor een goede bedrijfsvoering. Onze bedrijfscultuur kenmerkt zich door een 'no-nonsense'- mentaliteit. Iedere medewerker heeft een belangrijke rol in de bedrijfsvoering en draagt daarmee bij aan de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen. Medewerkers voelen zich sterk met Klaverblad Verzekeringen verbonden en ook de onderlinge verbondenheid is groot. Wij streven ernaar om risico's zoveel mogelijk te mitigeren. Integriteit is binnen onze bedrijfscultuur erg belangrijk. Centraal staat dat we ons loyaal aan de regels houden. We verwachten dat leidinggevendenden het goede voorbeeld geven.

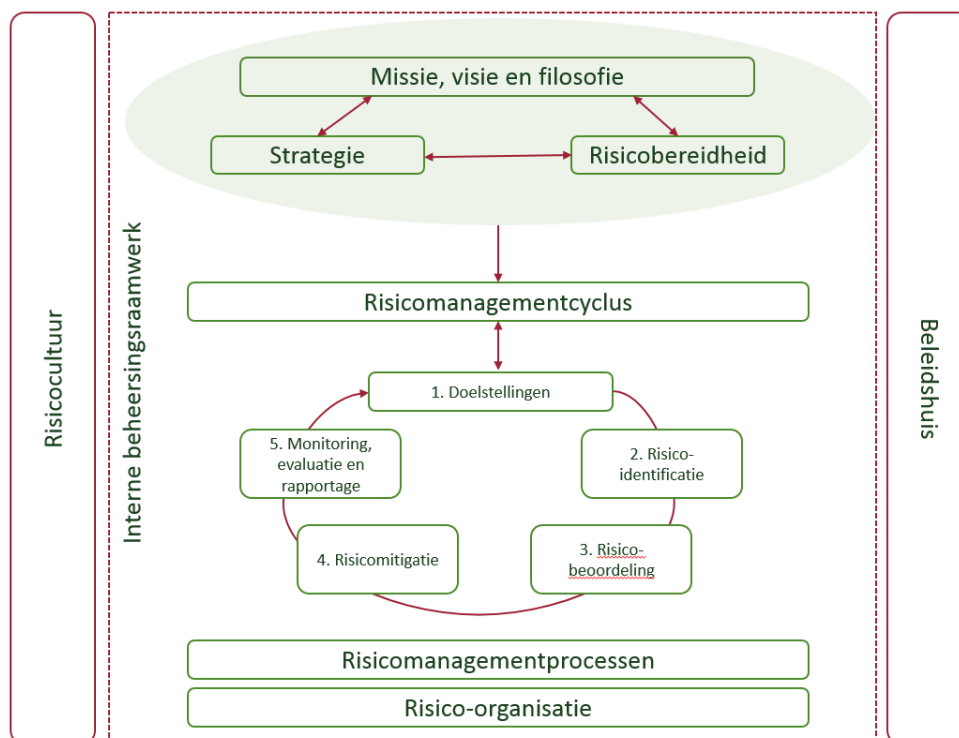
De directieleden, de leden van de raad van commissarissen en de medewerkers van Klaverblad Verzekeringen hebben een eed of een belofte conform de 'Regeling eed of belofte financiële sector' afgelegd. Hiermee zweren of beloven zij onder andere dat zij:

- hun functie integer en zorgvuldig uitoefenen;
- een zorgvuldige afweging zullen maken tussen alle belangen die bij de onderneming betrokken zijn en dat zij in die afweging het belang van de klant centraal stellen;
- zich zullen gedragen naar de wetten, reglementen en gedragscodes die op hen van toepassing zijn.

2.3 Risicomanagementsysteem inclusief de ORSA

2.3.1 Beschrijving van het risicomanagementsysteem

Ons risicomanagementsysteem is de samenhang tussen beleid, governance- en organisatiestructuur, risicomanagement- en bedrijfsprocessen binnen een gezonde en goede risicocultuur. Dit systeem is van toepassing op alle entiteiten van Klaverblad. Dit vormt de basis voor de manier waarop we de risico's beheersen. Hieronder staat de schematische weergave van de inrichting van ons risicomanagementsysteem.

Ons risicomanagementsysteem bestaat uit meerdere componenten en wordt periodiek geëvalueerd om de effectiviteit te verbeteren. Deze evaluatie voeren de afdelingen Niet-Financieel en Financieel Risicomanagement in eerste instantie uit en daarna samen met Directie en de Audit Commissie. Daarnaast werken we continu aan het actueel houden van procesbeschrijvingen (AO) en het verbeteren van de beheersing hiervan (IC). Dit is met name nodig om de risicobeoordeling en risicomitigatie aantoonbaar, juist en volledig uit te kunnen voeren.

Missie, visie en filosofie

Onze missie, visie en filosofie vormen de uitgangspunten voor alles wat we doen en staan ook centraal bij de inrichting van risicomanagement in de organisatie.

Strategie

Vanuit de 'Missie, visie en filosofie' zijn onze strategische doelstellingen gedefinieerd. Ons risicomanagementsysteem ondersteunt deze doelstellingen door bovengenoemde uitgangspunten te integreren in de risicomanagementprocessen.

Risicobereidheid

We zijn ons bewust van onze risico's en realiseren ons dat het nemen van risico's inherent is aan ondernemen. Als we besluiten nemen, wegen we het rendement van het besluit af tegen de risico's die daarmee samenhangen. Vanuit de (strategische) doelstellingen formuleren we onze risicobereidheid.

Risicocultuur

De risicocultuur is bij ons een duidelijk onderdeel van een adequate en organische uitvoering van risicomanagement. We streven naar een organisatie waarbij het risico-denken een integraal onderdeel vormt van de besluitvorming tot en met de operationele uitvoering.

Beleidshuis

Wij hebben een beleidshuis waarin per onderdeel staat uitgewerkt welke kaders relevant zijn. Hierin worden ook wet- en regelgeving verwerkt. Onze processen richten we in conform dit beleid.

Risicomanagementcyclus

Onze risicomanagementcyclus is de leidraad voor het herkennen en beheersen van de risico's bij alle bedrijfsprocessen. Het doel van deze cyclus is dat we risico's identificeren en beheersen en daarmee de haalbaarheid van de strategie en doelstellingen vergroten. Dit geeft aan hoe we vanuit risicomanagement-denken naar onze bedrijfsprocessen kijken. De risicomanagementcyclus is een continu proces van vijf stappen.

Risicomanagementprocessen

Risicomanagement is onderdeel van alle processen binnen onze organisatie en daarnaast zijn aanvullend enkele specifieke risicomanagementprocessen en -instrumenten benoemd van strategisch niveau (SRA en ORSA) tot operationeel (RCSA, SIRA en Incidentmanagement) niveau. De SRA, ORSA en SIRA zijn processen die we minimaal jaarlijks doorlopen of herijken. RCSA is een proces dat we zowel structureel als ad hoc inzetten en Incidentmanagement is een continu proces.

2.3.2 De risicomanagementfunctie

De Risicomanagementfunctie ondersteunt en challenged Klaverblad Verzekeringen om haar risicobereidheid te bepalen en risicobewustzijn in de gehele organisatie te vergroten om daarmee haar doelstellingen te realiseren. Het risicomanagement beleid beschrijft de uitgangspunten, beleidskaders en het systeem voor beheersing van risico's binnen Klaverblad Verzekeringen en onderliggende entiteiten.

De directie stelt jaarlijks de risicobereidheid vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de uitkomsten van de ORSA-rapportage en de risicorapportages. De directie bespreekt de risicobereidheid met de raad van commissarissen. Eventuele besluiten die strekken tot wijziging van de risicobereidheid worden ook met de raad besproken. De raad ziet er op strategisch niveau op toe dat bedrijfsactiviteiten, kapitaalallocatie en liquiditeitsbeslag in algemene zin in overeenstemming zijn met de risicobereidheid.

Risicobeheersing gebeurt primair door de risico-eigenaren. De risicomanagementfunctie is verantwoordelijk voor de effectieve kaderstelling voor de beheersing van risico's en controlesystemen, ondersteunen en adviseren, faciliteren, monitoren en rapporteren over de beheersing van de risico's. De risicomanagementfunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen.

De opzet en uitvoering van de risicomanagementfunctie kan onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft tot doel de werking van de risicomanagementfunctie vast te stellen.

2.3.3 Beschrijving van het ORSA proces

Klaverblad Verzekeringen voert jaarlijks een eigen beoordeling van risico's en kapitaalbehoefte (ORSA) uit. Wij gebruiken de ORSA om voor de groep als geheel en voor elke verzekeringsentiteit:

1. inzicht te verkrijgen in de oorzaken en gevolgen van gebeurtenissen (risico's) nu en in de toekomst;
2. risico-gebaseerd de huidige en toekomstige kapitaalbehoefte te bepalen;
3. de aanwezige risico's en het aanwezige kapitaal te monitoren; en

4. het bedrijfsplan op te stellen.

In 2018 is het ORSA proces uitgevoerd in de eerste helft van 2018 op basis van de cijfermatige uitkomsten over boekjaar 2017. De directie van Klaverblad Verzekeringen heeft de ORSA-uitkomsten gebruikt ter ondersteuning van de strategische besluitvorming en het meerjaren bedrijfsplan. De ORSA geeft Klaverblad inzicht in de samenhang tussen de strategie, de materiële risico's die Klaverblad kunnen bedreigen, de mogelijke consequenties hiervan voor de financiële positie alsmede het effect van maatregelen om de risico's af te wenden of te beperken. Hiertoe worden op basis van het risicoprofiel van Klaverblad een basisscenario (middellange bedrijfsplan) en verschillende (stress) scenario's geanalyseerd. De (stress) scenario's beschrijven de effecten op de bedrijfsresultaten, het eigen vermogen en de solvabiliteitspositie.

De ORSA 2018 is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de directie, die het rapport heeft goedgekeurd en ter bespreking en accordering heeft voorgelegd aan de raad van commissarissen. Voorafgaand aan het ORSA proces is een werkgroep gevormd die verantwoordelijk is voor een correcte procesgang en de oplevering van het ORSA rapport. De werkgroep is samengesteld uit financiële en actuariële specialisten en managers alsmede de sleutelfunctiehouders Risicomanagement en Actuarieel. Namens de directie is de financieel directeur de voorzitter van de werkgroep. Voor de bepaling van de scenario's zijn er sessies gehouden met alle managers. De berekening van de effecten van de verschillende scenario's en managementacties zijn uitgevoerd door een externe partij (Ortec Finance). De sleutelfunctionaris interne audit heeft een derdelijns oordeel gegeven bij de uitvoering van de ORSA.

Naast de jaarlijkse ORSA, kan Klaverblad Verzekeringen een tussentijdse ORSA uitvoeren. Dit doen wij als er gedurende het jaar relevante ontwikkelingen plaatsvinden binnen of buiten Klaverblad. Om dergelijke ontwikkelingen te herkennen, hanteren we zogenoemde ORSA-triggers. Het is de verantwoordelijkheid van de directie en/of de risicomanagementfunctie om het optreden van ORSA-triggers te herkennen. De directie besluit of een ORSA-trigger leidt tot een tussentijdse ORSA. Dit hoeft niet. Als er sprake is van een ingrijpende wijziging van een bepaalde factor (ORSA-trigger of iets anders) kan in de praktijk blijken dat het niet verstandig is om een ORSA uit te voeren volgens het ORSA-proces. De belangrijkste reden hiervoor zal meestal (doorlooptijd) zijn. De directie kan dan ook specifieke 'onderzoeksvragen' stellen om de effecten van die ingrijpende wijziging vast te stellen. Als de directie besluit tot een tussentijdse ORSA, dan besluit zij ook over de reikwijdte hiervan. De tussentijdse ORSA kan zich beperken tot een of meer bepaalde scenario's. We spreken dan van een partiële ORSA. Een tussentijdse ORSA volgt zoveel mogelijk hetzelfde proces als een periodieke ORSA.

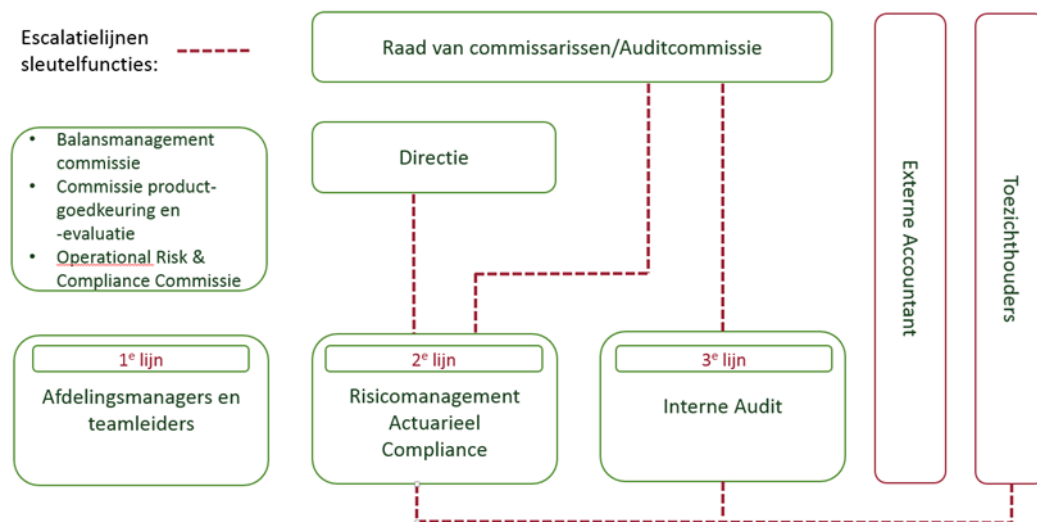
2.4 Interne controlesysteem

2.4.1 Beschrijving van het interne beheersingsraamwerk

Het interne beheersingsraamwerk betreft het geheel van alle processen, eigenaarschap en verantwoordelijkheden binnen onze organisatie en de beheersing hiervan. Ons risicomanagementsysteem is een belangrijke bouwsteen van het interne beheersingsraamwerk.

Het interne toezicht is bij ons zo georganiseerd dat sprake is van voldoende 'checks en balances'. Naast het toezicht door de raad van commissarissen hebben wij vier sleutelfuncties die onafhankelijk van de bedrijfsvoering speciale aandacht hebben voor het waarborgen van een integere en beheerste bedrijfsvoering. Wij hanteren voor onze governance het 'Three lines of defence'-model.

De uitvoering van de ORSA vindt plaats tussen het opstellen van twee bedrijfsplannen in. Het actuele bedrijfsplan vormt hierbij input voor de ORSA. De uitgevoerde ORSA vormt weer input voor het volgende bedrijfsplan. Het ORSA-proces wordt onafhankelijk getoetst door de interne auditfunctie (Intern accountant).

Uitgangspunt van dit model is dat een goede beheersing van activiteiten en de risico's die daarbij kunnen optreden in eerste instantie een verantwoordelijkheid is van het management op verschillende niveaus van de organisatie. In tweede instantie ligt verantwoordelijkheid bij de sleutelhoudersfuncties risicomanagement, compliance en actuariel. De sleutelfunctiehouder risicomanagement is verantwoordelijk voor een goede inrichting en monitoring van het risicomanagementsysteem. De sleutelfunctiehouder compliance is verantwoordelijk voor de monitoring van de naleving van wet- en regelgeving. De sleutelfunctiehouder actuariel is verantwoordelijk voor beoordeling van de actuariële werkzaamheden en advisering aan de directie over actuariële modellen, aannames en methodieken. In derde instantie is de sleutelfunctiehouder interne audit verantwoordelijk voor de toetsing van de opzet, het bestaan en de werking van het gehele beheersingssysteem. De sleutelfunctiehouders zijn onafhankelijk en hebben een rechtstreekse rapportagelijijn naar de directie en de auditcommissie/raad van commissarissen.

Tweede- en derde lijn

De sleutelfunctiehouders actuariel, compliance, interne audit en risicomanagement zijn primair verantwoordelijk voor het functioneren van de tweede- en derde lijn en het aanspreekpunt voor externe instanties. De sleutelfunctiehouders zijn rechtstreeks onder de directie geplaatst. De onafhankelijkheid van de vier sleutelfunctiehouders is gewaarborgd doordat de sleutelfunctiehouders:

- gescheiden zijn van elkaar en van andere sleutelfunctiehouders;
- niet hiërarchisch ondergeschikt aan elkaar zijn of aan andere sleutelfunctiehouders;
- op ieder moment direct en zonder tussenkomst van derden kunnen rapporteren aan de directie en aan de auditcommissie/raad van commissarissen.

Elke sleutelfunctiehouder heeft een charter opgesteld met hierin onder andere opgenomen de doelstelling, positie, taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden en deskundigheidseisen. De charters zijn vastgesteld door de directie en goedgekeurd door de raad van commissarissen.

We hebben een aantal commissies ingesteld waar specifieke risico-onderwerpen aan de orde komen.

- In de Operationeel Risico en Compliance Commissie worden met alle managers relevante

onderwerpen besproken. Hier komen onder andere onderwerpen aan de orde vanuit extern toezicht, bevindingen vanuit de sleutelfuncties en externe toezichthouders, incidenten en ontwikkeling op en inrichting van de AO/IC.

- De Commissie productgoedkeuring en -evaluatie draagt er onder andere zorg voor dat al onze producten, zowel nieuwe als bestaande, blijven voldoen aan de KNVB-criteria (kostenefficiënt, nuttig, veilig en begrijpelijk) en dat premies toereikend zijn voor risico's en kosten.
- De Balansmanagement-commissie draagt er zorg voor dat de beleggingen blijvend voldoen aan onze uitgangspunten zoals we die hebben geformuleerd in ons strategisch beleggingsbeleid. Hiermee beheersen we onze risico's op de balans en zorgen wij dat wij als verzekeraar zowel op korte als op de lange termijn levensvatbaar blijven.

Escalatiemogelijkheden

Als er een discussie ontstaat tussen sleutelfunctiehouders onderling of tussen een sleutelfunctiehouder en een proces- of risico-eigenaar heeft de sleutelfunctiehouder de mogelijkheid om te escaleren via de zogenaamde escalatieladder (directie, raad van commissarissen, externe toezichthouder).

Als een sleutelfunctiehouder een ernstig en blijvend verschil van mening heeft met een directielid (of directieleden), heeft de sleutelfunctiehouder toegang tot de (voorzitter van de) raad van commissarissen.

Als naar aanleiding van een signaal over tekortkomingen waarbij vanuit wetgeving en/of professionele standaarden verplichte melding aan een externe (toezichthoudende) organisatie moet worden gedaan, maar deze melding niet via de normale reguliere interne meld- en escalatieprocessen verloopt of is verlopen, heeft de sleutelfunctiehouder het recht en de plicht om deze ernstige tekortkoming zelf bij de relevante (toezichthoudende) externe organisatie te melden.

Externe toezicht

De Nederlandsche Bank is belast met het zogenoemde prudentieel toezicht. Haar toezicht betreft de solvabiliteit en de liquiditeit en een beheerste en integere bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen.

De Autoriteit Financiële Markten is belast met het toezicht op het gedrag van en de informatieverstrekking op de financiële markten. Haar toezicht op Klaverblad Verzekeringen betreft met name de informatieverstrekking aan verzekeringnemers, het zaken doen met deskundige en betrouwbare assurantieadviseurs en het handelen in effecten.

De Autoriteit Persoonsgegevens is de onafhankelijk toezichthouder in Nederland die de bescherming van persoonsgegevens bevordert en bewaakt. Wij voldoen aan de Algemene Verordening gegevensbescherming (AVG) die sinds 25 mei 2018 van toepassing is.

De externe accountant controleert in hoeverre de jaarrekeningen van de Coöperatie en haar verzekeringsdochters een getrouw beeld geven van de financiële resultaten en van de grootte en de samenstelling van het vermogen.

2.4.2 Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft als doel het bevorderen en bewaken van een integere en beheerste bedrijfsvoering en van een goede reputatie van Klaverblad Verzekeringen. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de compliancefunctie liggen vast in het Beleid Compliance. Het gaat onder andere om de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- Signaleren en documenteren van wijzigingen in externe wet- en regelgeving;

- Bewaken van de implementatie hiervan en het hierbij zo nodig geven van adviezen;
- Toetsen van de naleving van wet- en regelgeving en de juiste vertaling daarvan naar interne regels;
- Toetsen van de naleving van interne regels;
- Toetsen van de producten van Klaverblad Verzekeringen
- Het binnen Klaverblad Verzekeringen creëren van bewustwording ten aanzien van het bestaan van regels en het belang van de naleving ervan.
- Opzetten en bijhouden van risicoanalyses, waaronder de Systematische Integriteits Risico Analyse waardoor risico gebaseerd werken mogelijk.

De compliancefunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden. Ook rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin (dreigende) niet-naleving van regels speelt of heeft gespeeld.

De opzet en uitvoering van de compliancefunctie kan onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de compliancefunctie vast te stellen en een onaantvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichhoudende taken van de compliancefunctie te voorkomen.

Integriteitsbeleid

Klaverblad Verzekeringen streeft ernaar integer te handelen en verstaat onder 'integriteit' dat Klaverblad Verzekeringen betrouwbaar, eerlijk en transparant is, belangenverstremgeling voorkomt, haar klanten zorgvuldig behandelt en haar medewerkers en relaties met respect behandelt. Klaverblad Verzekeringen heeft haar belangrijkste gedragsregels vastgelegd in een Integriteitsbeleid. Dit beleid is verder uitgewerkt in bedrijfsdocumentatie zoals de Procedure Ontvangen van geschenken, de Procedure Betrouwbaarheidstoetsing en het Directiereglement.

Compliance en klokkenluiderregeling

Om naleving van regels zoveel mogelijk te waarborgen, hanteert Klaverblad Verzekeringen een compliancestructuur die zij heeft vastgelegd in een door de directie goedgekeurd compliancebeleid. Dit beleid maakt duidelijk hoe binnen Klaverblad Verzekeringen moet worden omgegaan met regels.

De directie is eindverantwoordelijk voor het compliant zijn van Klaverblad Verzekeringen met de voor haar geldende regels. Voor een bedrijfsvoering die voldoet aan alle regels is echter ook de actieve en loyale medewerking van alle lagen van de organisatie nodig. In eerste instantie ziet het eerstelijns management erop toe dat medewerkers de regels naleven. De compliancefunctie bevordert en controleert dit en rapporteert hierover aan de directie.

Een medewerker die vaststelt dat in strijd met interne of externe regels wordt gehandeld, kan daarover een klacht indienen bij het interne klachtenloket conform de Procedure Interne klachten. Dit optreden kan nooit aanleiding geven tot enige aantasting van zijn (rechts)positie binnen Klaverblad Verzekeringen, ook niet tot een vermindering van zijn vooruitzichten. De directie ziet erop toe dat van een dergelijke aantasting geen sprake is.

2.5 Interne auditfunctie

De afdeling interne audit heeft een controlerende functie en geeft via rapportages aan het bestuur en de raad van commissarissen van Klaverblad Verzekeringen op een objectieve en onafhankelijke wijze, inzicht in de effectiviteit van de beheersing van de belangrijkste risico's op financieel en niet financieel gebied. De

interne auditfunctie draagt hierdoor bij aan het realiseren van de doelstellingen die Klaverblad Verzekeringen voor ogen heeft. De activiteiten van de interne auditfunctie kunnen bestaan uit zekerheidsverschaffende en adviesverlenende activiteiten, waarbij de nadruk ligt op zekerheidsverschaffende activiteiten. De interne auditfunctie richt zich op de gehele Klaverblad Verzekeringsgroep en/of onderdelen hiervan.

Interne audit toetst periodiek de opzet en de werking van de andere drie sleutelfuncties. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de betreffende sleutelfunctie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken te voorkomen.

De interne auditfunctie heeft rechtstreeks overleg met de raad van commissarissen. Daarnaast rapporteert zij elk kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen. In deze rapportage rapporteert zij ten aanzien van algemene ontwikkelingen in relatie tot haar functie, de uitvoering van haar werkzaamheden en de stand van zaken bij de opvolging van aanbevelingen die zij zelf, een andere sleutelfunctie, de externe accountant of een toezichthouder heeft uitgebracht. Tussentijds rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin zij bevindingen heeft.

De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de interne auditfunctie liggen vast in de Charter Interne audit, welke eind 2018 door de Raad van Commissarissen is goedgekeurd. De interne auditfunctie valt rechtstreeks onder de directievoorzitter.

2.6 Actuariële functie

In de bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen spelen kwantitatieve analyses en rapportages inzake kapitaal en voorzieningen een belangrijke rol. Daarbij gaat het enerzijds om het uitvoeren van berekeningen volgens vastgestelde methodieken, modellen en aannames en anderzijds om het vaststellen van deze methodieken, modellen en aannames en het analyseren van de uitkomsten van de berekening. In dit kader past de inrichting van een actuariële organisatie met eerstelijns werkzaamheden en tweedelijns werkzaamheden.

De actuariële functie functioneert zelfstandig en onafhankelijk van het Actuarieel bureau (eerstelijns functie onderdeel van de sector Financiële zaken) en is ondergebracht bij een stafafdeling. In 2018 is de stafafdeling Risicomanagement opgesplitst in een tweetal afdelingen, te weten Financieel Risico Management (FRM) en Niet Financieel Risico Management (NFRM). De actuariële functiehouders zijn tevens de managers van de afdelingen FRM en NFRM. De sleutelfunctie Risicomanagement is de manager van de afdeling NFRM. De beide functies hebben een eigen beleid en rapporteren onafhankelijk van elkaar.

De actuariële functie stelt vooraf de kaders voor de werkzaamheden die door het Actuarieel bureau worden uitgevoerd. De actuariële functie beoordeelt achteraf of de werkzaamheden van het Actuarieel bureau correct zijn uitgevoerd. Hierbij stelt ze onder andere vast of de vastgestelde methodieken, onderliggende modellen en aannames zijn gehanteerd.

De actuariële functie adviseert de directie over wijzigingen in de te hanteren methodieken, onderliggende modellen en aannames. Hiermee stelt ze de directie in staat om deze vast te stellen en om verzekeringstechnisch verantwoord beleid te voeren. De actuariële functie zorgt voor de aanwezigheid van actuele beschrijvingen van de methodieken, onderliggende modellen en aannames. Eventueel benodigde aanpassingen in de gebruikte methodieken, onderliggende modellen en aannames worden geïnitieerd door de actuariële functie.

De actuariële functie bewaakt dat de actuariële organisatie is ingericht met relevante wet- en regelgeving.

De compliancefunctie ondersteunt hierbij door de wijzigingen in wet- en regelgeving te signaleren en de actuariële functie te informeren. Over een eventuele wijziging van de inrichting adviseert de actuariële functie de directie. De directie stelt op basis van dit advies de inrichting van de actuariële organisatie vast.

De actuariële functie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden. Indien de actuariële functie dit nodig vindt, kan deze buiten de reguliere rapportages de directie en/of raad van commissarissen informeren over de geconstateerde bijzonderheden.

De opzet en uitvoering van de actuariële functie kunnen onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de actuariële functie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken op actuariëel gebied te voorkomen.

2.7 Uitbesteding

Klaverblad Verzekeringen heeft haar uitbestedingsbeleid beschreven in een beleidsdocument. In dit document staat onder verwijzing naar het wettelijk kader beschreven welke eisen worden gesteld aan de inhoud van een uitbestedingsovereenkomst alsmede de toets op en het beheer ervan.

Het bestuur staat uitbestedingen uitsluitend toe wanneer er door de afdeling (niet financieel) Risicomanagement schriftelijk advies is uitgebracht over de voorgenomen uitbesteding. Met ondersteuning van de afdeling Juridische Zaken wordt een overzicht bijgehouden van alle functies en werkzaamheden die Klaverblad heeft uitbesteed (zowel extern als intern). In dit overzicht wordt ook gedocumenteerd of een uitbestede functie of activiteit een kritieke of belangrijke functie of activiteit.

Interne uitbesteding

Al het personeel binnen Klaverblad Verzekeringen is in dienst van de Coöperatie, hetgeen betekent dat alle bedrijfsprocessen van de dochterondernemingen zijn uitbesteed aan de moeder.

Klaverblad Schade heeft de rechtshulpverlening uit hoofde van de rechtsbijstandverzekeringen (zowel particulieren als bedrijven) ondergebracht in Klaverblad Rechtsbijstand Stichting. Bij beide interne uitbestedingen is er sprake van uitbesteding van kritieke en belangrijke werkzaamheden.

Externe uitbesteding

Klaverblad Verzekeringen heeft het vermogensbeheer van aandelen (BNP Paribas) en obligaties (Florint) uitbesteed aan professionele vermogensbeheerders. Klaverblad Leven, Klaverblad Schade en de coöperatie hadden daartoe samen een stichting opgericht (Klaverblad Vermogens Bewaar Stichting) en via deze stichting werden de portefeuilles van deze drie entiteiten gezamenlijk beheerd door professionele vermogensbeheerders. Voor deze constructie (uitbesteding via de stichting) is eerder gekozen vanuit efficiencyoverwegingen, echter in het najaar van 2018 is met name als gevolg van de wens om op per entiteit een eigen beleggingskoers te kunnen varen, gekozen om deze constructie op te heffen.

De externe vermogensbeheerder heeft, binnen het verstrekte mandaat, eigen bevoegdheden. Het vermogensbeheer wordt uitbesteed om te voorkomen dat medewerkers de beschikking krijgen over koersgevoelige informatie, en hiermee het risico op belangenverstremgeling ontstaat.

Voor de maandelijkse verzending van polisbladen en begeleidende brieven aan polishouders wordt gebruik gemaakt van de diensten van een externe drukkerij.

De actuariële berekeningen van de individuele levenportefeuille zijn in 2018 uitbesteed aan Kleynen Consultants. Het eigen waarderingsmodel is daarmee vervangen door HiThere. HiThere is geïmplementeerd op basis van de Solvency II regelgeving en productdocumentatie van individuele verzekeringen. Op het conversietraject heeft een uitgebreide beoordeling plaats gevonden door de actuariële functiehouders.

Ook is het model voor de waardering van de tijdswaarde van opties en garanties (TVOG) overgegaan van de externe partij Triple A naar Kleynen Consultants. Vanaf 2018 wordt de TVOG bepaald op basis van de replicating portfolio methodiek. In deze methodiek wordt een beleggingsportefeuille samengesteld die dezelfde kasstromen produceert als de kasstromen van de te waarden verzekeringverplichtingen. Deze beleggingsportefeuille wordt vervolgens gewaardeerd.

2.8 Beoordeling adequaatheid van het bestuursysteem

De directie evalueert eenmaal in de drie jaar het interne bestuursysteem. De nadruk van deze evaluatie ligt op de effectiviteit van het systeem als geheel en de kwaliteit van de rapportages. De evaluatie wordt uitgevoerd door de sleutelfuncties zelf, onder leiding van de afdeling Interne audit.

De evaluatie mondt uit in een schriftelijke rapportage aan de directie waarin de sleutelfuncties gezamenlijk de directie adviseren over het interne controlesysteem. Deze rapportage wordt ook besproken met de raad van commissarissen. Eventuele verbeterpunten worden opgevolgd met behulp van de aanbevelingendatabase waarvan de status wordt besproken in het bijzijn van de belangrijkste managers in het Operationeel Risico en Compliance Commissie (ORCC).

2.9 Overige informatie

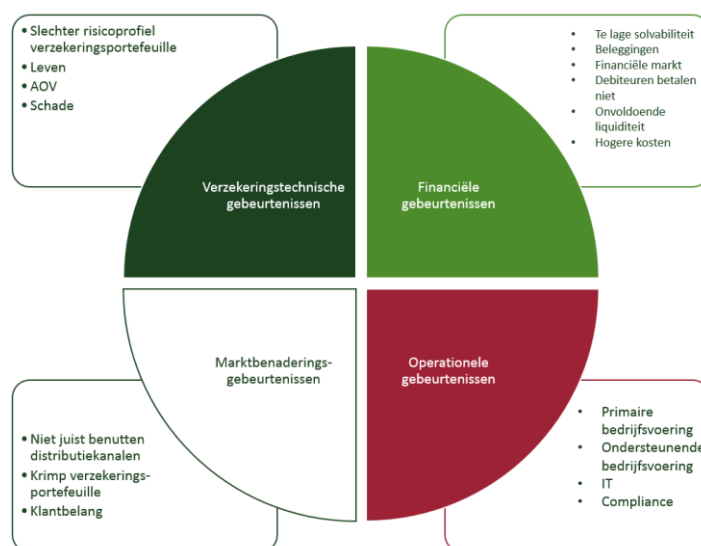
Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

3. Risicoprofiel

3.1 Risico universum

Het risico-universum is een overzicht van de risico's die voor Klaverblad Verzekeringen relevant zijn. De risico's zijn ingedeeld naar categorieën gebeurtenissen. Op basis daarvan vindt de indeling in onze vier risicocategorieën plaats:

1. Verzekeringstechnische risico's: risico's die samenhangen met gebeurtenissen van verzekeringstechnische aard en daarmee met onze verzekeringverplichtingen.
2. Financiële risico's: risico's die samenhangen met financiële gebeurtenissen, zoals veranderingen van aandelen- en obligatiekoersen en (markt)rentes.
3. Marktbenaderingsrisico's: risico's die samenhangen met gebeurtenissen die betrekking hebben op marketing en distributie in de verzekeringsmarkt.
4. Operationele gebeurtenissen: risico's die samenhangen met de uitvoering van processen binnen Klaverblad.

We houden rekening met zowel de risico's vanuit de interne organisatie en processen, als met de externe risico's. Tot deze categorie behoren onder andere: gewijzigde wet- en regelgeving, politiek klimaat, maatschappelijke- en economische omstandigheden.

Binnen elke risicocategorie is een standaardset aan risico's gedefinieerd. Deze risico's zijn inherent aan de onze bedrijfsvoering en zijn mede bepaald op basis van wet- en regelgeving en toezichtkaders.

De belangrijkste graadmeter aan de hand waarvan Klaverblad Verzekeringen zijn financiële- en operationele risico's monitort, is het solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR) onder Solvency II. De SCR is opgebouwd uit kapitaalvereisten voor verschillende risicocategorieën. Deze kapitaalvereisten zorgen ervoor dat onverwachte verliezen uit de verschillende risico's kunnen worden opgevangen. Het risicoprofiel van Klaverblad Verzekeringen wordt uitgerekend met behulp van het standaardmodel onder Solvency II en conform de Gedelegeerde Verordening gekwantificeerd op basis van het verlies dat zich eens in de

tweehonderd jaar zou kunnen voordoen (de zogenaamde 99,5% zekerheid). Deze deelrisico's geven een waardering aan de omvang van het betreffende risico in de vorm van vereist kapitaal. Het volgen van de risico's vindt binnen Klaverblad Verzekeringen onder andere plaats aan de hand van de zogenaamde SCR-boom, welke er als volgt uit ziet:

Eigen vermogen (OF)			Vereiste solvabiliteit (SCR)			Solvency II-ratio								
Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	mut						
541.593	539.058	0%	160.013	226.117	-29%	338%	238%	100%						
Fiscale compensatie			Basis SCR (BSCR)			Operationeel risico								
Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %						
-23.358	-73.700	-68%	175.463	292.538	-40%	7.908	7.280	9%						
Diversificatie SCR-modules														
Q4-2018	Q4-2017	in %												
-94.226	-116.392	-19%												
SCR Marktrisico			SCR Levenrisico			SCR Medische risico			SCR Schaderisico			SCR Tegenpartijrisico		
Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %	Q4-2018	Q4-2017	in %
99.602	222.806	-55%	77.385	90.729	-15%	51.851	51.514	1%	39.119	42.053	-7%	1.731	1.827	-5%

Vergelijking met risico-universum

De risico's onder SCR Leven, SCR Medisch en SCR Schade vallen onder de risico-categorie Verzekeringstechnische gebeurtenissen. SCR Zorg kent naast het catastroferisico, twee categorieën risico's: AOV en Ongevallen. AOV gaat over de medische risico's waarvoor de tarieven en de voorzieningen actuariel op eenzelfde manier bepaald worden als leven-risico's. Ongevallen gaat over risico's die op eenzelfde manier getarifeerd worden als Schade. De risico's onder SCR Markt en SCR Tegenpartij vallen onder de categorie Financiële gebeurtenissen. SCR Operationeel bevat een waardering van de operationele risico's. De metingen die we doen om de Commerciële gebeurtenissen te volgen, zijn niet uitgedrukt in kapitaal.

In de volgende paragrafen volgt een toelichting op de solvabiliteitskapitaalvereiste van de diverse risicocategorieën.

3.2 Verzekeringstechnisch risico

3.2.1 Algemeen

Het sluiten van verzekeringen is de kernactiviteit van Klaverblad Verzekeringen. Een gesloten verzekering die past binnen de door Klaverblad Verzekeringen gehanteerde normen, zou dus als zodanig geen onaanvaardbaar risico kunnen opleveren. Toch kunnen in het kader van de verzekeringsactiviteiten ongewenste en zelfs onaanvaardbare risico's ontstaan.

Het verzekeringstechnische risico dat Klaverblad Verzekeringen loopt, is inherent aan het uitoefenen van het verzekeringsbedrijf. Bij schadeverzekeringen betreft dit met name het risico dat de schadefrequentie en de grootte van de schade per geval nadelig afwijken van de verwachtingen vooraf. Bij levensverzekeringen gaat het vooral om het risico dat de feitelijke sterfte nadelig afwijkt van de verwachte sterfte en dat de levensverwachting in de toekomst nadelig wijzigt. De werkelijke ontwikkeling in de portefeuille komt dan niet overeen met de grondslagen zoals gehanteerd bij de premiebepaling en de opbouw van de technische voorziening.

Levensverzekeringen

De levensverzekeringportefeuille bestaat uit individuele en collectieve verzekeringen. De individuele

portefeuille bevat voornamelijk tijdelijke en levenslange overlijdensrisicoverzekeringen. De collectieve portefeuille bevat alleen de pensioenverzekering ten behoeve van het personeel van Klaverblad Verzekeringen. De individuele portefeuille bestaat voornamelijk uit verzekeringen die recht geven op een uitkering bij overlijden. De stijgende levensverwachting van de Nederlandse bevolking zal naar verwachting een overwegend positieve bijdrage aan de resultaten leveren.

De kans op tekortschietende acceptatieregels is zeer klein. Bovendien worden tarieven berekend met behulp van algemeen aanvaarde technieken en statistische gegevens en voor elk nieuw tarief vindt profit-testing op actuariële basis plaats.

Voor overlijdensrisicoverzekeringen met een risicokapitaal dat een bepaald bedrag overtreft, is een herverzekeringscontract afgesloten.

Schadeverzekeringen

Het sluiten van schadeverzekeringen is de kernactiviteit van Klaverblad Schade. Een gesloten verzekering die past binnen de door Klaverblad Schade gehanteerde normen, zou dus als zodanig geen onaanvaardbaar risico kunnen opleveren. Toch kunnen in het kader van de verzekeringsactiviteiten ongewenste en zelfs onaanvaardbare risico's ontstaan. Het verzekeringsrisico dat Klaverblad Schade loopt is inherent aan het uitoefenen van het verzekeringsbedrijf. Het verzekeringsrisico betreft met name het risico dat de schadefrequentie en de grootte van de schade per geval nadelig afwijken van de verwachtingen vooraf en derhalve onvoldoende dekking plaats vindt door premie- en beleggingsopbrengsten.

Klaverblad Schade is uitsluitend actief op het gebied van standaard schadeverzekeringen en medische verzekeringen en richt zich op verzekeringen voor particulieren en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Zij sluit geen ziektekostenverzekeringen.

Bij het aangaan van schade- of medische verzekeringen bestaat het risico van het accepteren van verzekeringen op basis van gebrekkige acceptatieregels of van het accepteren van verzekeringen in strijd met acceptatieregels.

Klaverblad Schade beheerst dit risico door het opstellen van duidelijke acceptatieregels en het hanteren van controlemechanismen. De acceptatieregels op het gebied van schadeverzekeringen en medische verzekeringen zijn in een periode van vele jaren ontwikkeld en verfijnd. De bestaande portefeuille is op basis daarvan tot stand gekomen. De kans dat het bestaande stelsel van tarieven, acceptatierichtlijnen en controlemechanismen op belangrijke punten tekortkomingen bevat en dat hieruit onaanvaardbare risico's voortvloeien, moet als verwaarloosbaar worden beschouwd.

Gedurende de looptijd van de verzekeringen kan het risicoprofiel van de portefeuille veranderen, waardoor dit niet meer aansluit bij de premies. De schadeverzekeringen van Klaverblad Schade kunnen jaarlijks worden opgezegd en aanpassingen van premies en voorwaarden zijn op ieder moment mogelijk. Ook van de medische verzekeringen kunnen premies en voorwaarden op ieder moment worden aangepast. Daarmee is dit risico voldoende beheerst.

Klaverblad Schade heeft het catastroferisico herverzekerd op basis van analyses van de verwachte schade als gevolg van een zware storm. Daarnaast heeft Klaverblad Schade een excess of loss-contract afgesloten in verband met motorrijtuigenaansprakelijkheid.

Klaverblad Schade sluit, indien nodig, herverzekeringen voor grotere brandrisico's. Hiervoor is een facultatief-obligatoir contract afgesloten. Het eigen behoud dat gehanteerd wordt, is afhankelijk van het

soort risico.

3.2.2 Kapitaalvereiste verzekeringstechnische risico

Onder het Solvency II standaardmodel dient Klaverblad Verzekeringen kapitaal aan te houden om het risico op te kunnen vangen dat de technische voorzieningen hoger zijn dan op grond van haar uitgangspunten werd verwacht. Aangezien Klaverblad Schade zowel arbeidsongeschiktheids- en ongevallenverzekeringen alsmede schadeverzekeringen verkoopt, staat zij zowel bloot aan het medische verzekeringsrisico als het schadeverzekeringsrisico. Klaverblad Leven staat alleen bloot aan het levensverzekeringsrisico.

De samenstelling is als volgt:

	2018	2017
SCR Leven	77.385	90.729
SCR Medisch	51.851	51.514
SCR Schade	39.119	42.053
Totaal verzekeringstechnisch risico	168.356	184.297

De afname van het verzekeringstechnisch risico wordt voornamelijk veroorzaakt als gevolg van een lager kostenrisico. Zoals eerder vermeld in hoofdstuk 2.1.4 is in 2018 de kostenallocatie aangepast waarbij minder kosten zijn gealloceerd aan de levenactiviteiten van Klaverblad Verzekeringen. Voor de bepaling van het kostenrisico wordt gebruik gemaakt van de bedrijfskosten uit de meerjarenbegroting (voorheen realisatie). De meerjarenbegroting kent dalend en een structureel lager kostenniveau door besparingen die worden gerealiseerd als gevolg van automatiseringsprojecten en reorganisatie. Als gevolg van een aangepast herverzekeringscontract voor catastrofe heeft dit geleid tot een lagere SCR Schade.

3.3 Marktrisico

3.3.1 Algemeen

Klaverblad Verzekeringen heeft als institutionele belegger voortdurend te maken met risico's die de financiële markten nadelig beïnvloeden. Het beleid van Klaverblad Verzekeringen is gericht op het streven naar een passende verhouding tussen de verschillende soorten verplichtingen enerzijds en de daar tegenoverstaande beleggingscategorieën anderzijds. Verder heeft Klaverblad Verzekeringen er bewust voor gekozen het aantal categorieën waarin wordt belegd te beperken en afgeleide financiële instrumenten en gestructureerde producten te mijden. In 2018 heeft klaverblad Leven het strategisch beleggingsplan opgesteld. Op basis van de uitkomsten heeft het management acties ondernomen, die hieronder nader worden toegelicht. Het beleggingsplan voor Klaverblad Schade wordt in 2019 geactualiseerd. De samenstelling SCR Marktrisico over de entiteiten is als volgt:

	Leven 2018	Leven 2017	Schade 2018	Schade 2017	Groep 2018	Groep 2017
Renterisico	54.656	101.791	5.974	7.475	62.644	99.596
Aandelenrisico	-	63.200	27.941	38.691	56.241	132.536
Vastgoedrisico	-	-	-	-	10.608	10.408
Valutarisico	-	6.139	3.332	4.110	6.537	13.631
Spreadrisico	9.892	9.471	2.409	2.448	12.301	11.920
Concentratierisico	-	2	-	216	-	457

Diversificatie ¹	-9.004	-27.916	-8.116	-10.305	-48.730	-45.741
Totaal kapitaal vereiste marktrisico	55.544	152.688	31.540	42.636	99.602	222.806

3.3.2 Renterisico

Het renterisico is het risico dat het eigen vermogen daalt als gevolg van een wijziging van de markttrente. De daling van het eigen vermogen wordt veroorzaakt door waardeveranderingen van rentegevoelige balansposten, met name vastrentende beleggingen en technische voorzieningen. Het vereiste kapitaal voor het renterisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij veranderingen in de rentecurve. Het grootste verlies na toepassing van een opwaartse schok of een neerwaartse schok van de rentecurve bepaalt het renterisico.

Binnen Klaverblad Leven is het renterisico het dominante risico, aangezien door de lange termijn van de leven- en uitvaartverplichtingen er sprake is van een hoge gevoeligheid voor rentebewegingen. Het beleggingsbeleid is daarom gericht op de inrichting van een adequate matchingsportefeuille. Deze matchingsportefeuille heeft als doel om de beleggingen zoveel mogelijk te laten convergeren naar een portefeuille waarbij de kasstromen van de verplichtingen zoveel mogelijk gelijk zijn aan de kasstromen van de beleggingen. Het beheersen van dit renterisico zorgt ervoor dat de volatiliteit ten gevolge van rentebewegingen wordt verminderd, met als doel de aanwezige solvabiliteit te waarborgen. De matchingsportefeuille kan bestaan uit staats-, supranationale-, staatsgegarandeerde-, of bedrijfsobligaties. Rente- en valutaderivaten zijn niet toegestaan.

In 2018 heeft het management verdere stappen genomen ten aanzien de optimale inrichting van de matchingsportefeuille. Dit heeft er toe geleid dat alle aandelenposities zijn verkocht en dat hiervoor in de plaats is belegd in langlopende obligaties. Het renterisico is hierdoor in 2018 aanzienlijk gedaald van € 101,8 miljoen naar € 54,7 miljoen. Door de toename van de obligaties en de duration is Klaverblad Leven sinds december gevoelig geworden voor het rentescenario van een opwaartse schok. In 2019 zal worden nagegaan of verdere optimalisatie noodzakelijk is.

Klaverblad Schade heeft meer rentegevoelige activa dan de technische voorzieningen waardoor zij gevoelig is voor opwaartse renteschokken. Het renterisico is in 2018 licht gedaald van € 7,5 miljoen naar € 6,0 miljoen met name als gevolg van aanpassingen in de obligatieportefeuille waarbij de looptijden meer in overeenstemming zijn gebracht met de looptijd van de (rentedragende) verplichtingen.

Gevoeligheden rente

	SII eigen vermogen	SCR	SCR-ratio
SII rentecurve - 1,0%-punt (100bp)	606.926	200.620	303%
SII rentecurve + 1,0%-punt (100bp)	485.976	154.131	315%
SII rentecurve UFR 3,90%	535.747	157.050	341%
SII rentecurve UFR 3,60%	520.432	171.383	304%

¹ De hoge diversificatie marktrisico groep wordt veroorzaakt doordat bij het renterisico sinds het vierde kwartaal 2018 de up schok leidend is geworden en hierdoor een andere correlatiematrix wordt gehanteerd.

3.3.3 Aandelen- en vastgoedrisico

Onder dit risico verstaat Klaverblad Verzekeringen het risico dat de waarde van aandelen en onroerende zaken afneemt als gevolg van wijzigende marktomstandigheden. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het aanbrengen van spreiding in de beleggingsportefeuilles.

Zoals hierboven is aangegeven, wordt overeenkomstig de strategische beleggingsmix, sinds 2018 niet langer belegd in aandelen bij Klaverblad Leven. Voor de coöperatie en Klaverblad Schade geldt deze restrictie niet, echter per saldo is er sprake van een forse daling van de aandelenportefeuille en daardoor ook het aandelenrisico. Klaverblad Verzekeringen heeft alleen type 1 aandelen in haar portefeuille. De overgangmaatregel voor bepaling van het aandelenrisico wordt toegepast.

In geval van een daling van de aandelenportefeuille met 20% zal dit leiden tot een 6% lagere SCR-ratio.

Het vereiste kapitaal voor het vastgoedrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij een daling van de vastgoedprijzen met 25%. Als gevolg van de waarde toename van het vastgoed is het vereiste kapitaal licht toegenomen in 2018.

Gevoeligheden aandelen en vastgoed

	SII eigen vermogen	SCR	SCR-ratio
Aandelen -20%	509.640	153.320	332%
Vastgoed -10%	538.220	159.556	337%

3.3.4 Spreadrisico

Het spreadrisico komt voort uit de gevoeligheid van de waarde van beleggingen voor het niveau en de volatiliteit van de spreads boven de risicovrije rentetermijnstructuur. De belangrijkste risico beperkende maatregel is dat de vastrentende vermogensbeheerder tussen de 10 en 20% van de portefeuille in bedrijfsobligaties mag beleggen. Het vereiste kapitaal voor het spreadrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van voorgeschreven hogere opslagen voor kredietrisico. De kapitaalvereiste is afhankelijk van de marktwaarde, duration en kredietkwaliteit (rating) van de obligatielening.

De onderstaande tabel laat de verdeling van de obligatieportefeuille naar creditrating zien waarbij een uitsplitsing wordt gemaakt naar beleggingen in staatsobligaties, overige kredieten aan of onder zekerheid van de overheid en bedrijfsobligaties.

	Staats- obligaties	Overige kredieten aan of onder zekerheid overheid	Bedrijfs- obligaties
AAA	67,3%	16,0%	1,8%
AA	32,7%	83,8%	49,9%
A	0,0%	0,2%	38,8%
BBB	0,0%	0,0%	9,5%
	100,0%	100,0%	100,0%

In 2018 zijn er nauwelijks wijzigingen aangebracht in de samenstelling van de portefeuille voor bedrijfsobligaties.

3.3.5 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van wijzigende valutakoersen. Klaverblad Schade en de coöperatie belegt een deel van de effectenportefeuille in vreemde valuta. Het betreft hierbij aandelen van Europese ondernemingen in belangrijke economieën met liquide effectenmarkten. Bij de eerder genoemde verkoop van de aandelenpositie zijn vooral de posities in niet Euro-landen verkocht met als gevolg dat het valutarisico in 2018 is gedaald. Voor Klaverblad Leven is het valutarisico volledig gemitigeerd.

De beleggingsportefeuille bestaat hoofdzakelijk uit Europese aandelen, staat- en bedrijfsobligaties met een solide kredietwaardigheid. De externe vermogensbeheerder handelt binnen het door ons vastgestelde mandaat welke periodiek door ons wordt gemonitord. In onderstaande tabel is de concentratie van de beleggingsportefeuille per land en instrument weergegeven:

	Staats- obligaties	Overige kredieten aan of onder zekerheid overheid	Bedrijfs- obligaties	Aandelen	Totaal
Duitsland	16,8%	7,5%	3,1%	3,7%	31,0%
Frankrijk	13,8%	0,6%	2,2%	5,1%	21,0%
Nederland	11,9%	1,6%	1,4%	1,7%	16,6%
Supranationaal	9,1%	0,0%	0,0%	0,0%	9,1%
Verenigd Koninkrijk	0,2%	0,0%	1,5%	1,8%	3,4%
Overige	10,5%	1,1%	2,7%	3,7%	18,9%
	62,3%	10,8%	10,9%	16,0%	100,0%

3.3.6 Prudent person principe

De directie van Klaverblad is verantwoordelijk voor het vaststellen van de voorwaarden en doelstellingen van het beleggingsbeleid waarbinnen de vermogensbeheerders mogen opereren. Klaverblad stelt deze voorwaarden en doelstellingen op met inachtneming van het zogenaamde 'prudent person' principe. Dit houdt in dat Klaverblad haar beleggingen op een dusdanige wijze belegt dat aan de solvabiliteitseisen wordt voldaan, waarbij rekening wordt gehouden met de bedrijfsdoelstellingen, het risicoprofiel en de risicotolerantie.

Om dit te bewerkstelligen, voert Klaverblad een beleggingsstudie uit om te bepalen welke beleggingen het beste passen bij de verplichtingen. De bij deze doelstelling behorende beleggingscategorieën en – looptijden worden in een passend beleggingsbeleid omgezet, waarbij tevens rekening wordt gehouden met concentratielimieten. Klaverblad belegt niet in derivaten.

3.4 Tegenpartij (krediet)risico

Het kredietrisico (of tegenpartijrisico) is het risico dat verliezen worden geleden als gevolg van verslechterde kredietwaardigheid van tegenpartijen in de komende twaalf maanden. Het kredietrisico dat Klaverblad loopt

houdt verband met de vorderingen uit hypothecaire leningen, herverzekeringen, vorderingen op verzekeringnemers en tussenpersonen en de saldi op bankrekeningen.

Uit de volgende opstelling blijkt dat het kredietrisico het afgelopen jaar licht is afgenomen als gevolg van gedaalde exposures voor zowel type 1 als type 2:

	Leven 2018	Leven 2017	Schade 2018	Schade 2017	Groep 2018	Groep 2017
Type 1 exposures	92	183	776	842	974	1.014
Type 2 exposures	56	125	261	309	876	938
Diversificatie	-9	-19	-50	-58	-119	-125
Totaal kapitaalvereiste tegenpartijrisico	139	289	987	1.093	1.731	1.827

3.5 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat Klaverblad Verzekeringen door gebrek aan liquide middelen niet in staat is om op korte termijn aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het nauwlettend volgen van inkomende en uitgaande kasstromen en door het opstellen van korte en lange termijn liquiditeitsplanningen. Daarnaast beschikt Klaverblad Verzekeringen voor een belangrijk gedeelte over liquide en hoogwaardige obligaties.

3.6 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat bedrijfsprocessen niet ongestoord kunnen verlopen als gevolg van handelen of nalaten van medewerkers van Klaverblad Verzekeringen of van derden, dan wel door toevallige gebeurtenissen of omstandigheden. Ter beperking van dit risico hanteert Klaverblad Verzekeringen een uitgebreid stelsel van interne regels en controles.

	Leven 2018	Leven 2017	Schade 2018	Schade 2017	Groep 2018	Groep 2017
Operationeel risico	2.542	2.599	5.366	4.681	7.908	7.280

3.7 Overig materieel risico

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke risico's in voorgaande paragrafen aan bod gekomen.

3.8 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

4. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de waarderingsgrondslagen van de verschillende balansposten voor solvabiliteitsdoeleinden. De activa en passiva zijn gewaardeerd op basis van de aanname dat de activiteiten blijvend zullen worden uitgeoefend ("going-concern-principe"). Verschillen tussen de statutaire jaarrekeningen (op basis van BW 2, titel 9) en Solvency II waarderungen worden indien van toepassing gekwantificeerd en nader toegelicht. Daarbij wordt aangegeven of het een herrubricering of een herwaardering betreft. Vanwege de eensporige verslaggeving is de statutaire balans waar mogelijk gelijk aan de Solvency II -balans.

De waardering van activa is gebaseerd op actuele waarde en is beschreven voor elke activapost in hoofdstuk 4.3. De waardering van de technische voorziening wordt berekend als zijnde de som van de 'best estimate' en de risicomarge. Deze is toegelicht in hoofdstuk 4.4. De overige schulden worden toegelicht in hoofdstuk 4.5. Het eigen vermogen wordt toegelicht in hoofdstuk 5 (kapitaalspositie).

4.2 Reconciliatie statutaire balans met Solvency II-balans

Onderstaande tabel bevat de vergelijking van de vereenvoudigde geconsolideerde balans tussen de statutaire jaarrekening van Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A., alsmede de herrubriceringen en herwaarderungen om op de Solvency II balans ultimo 2018 uit te komen.

Omschrijving	Statutair (BW2)	Herrubri- cering	Herwaar- dering	SII-balans 2018	SII- balans 2017
Materiële vaste activa eigen gebruik (4.3)	-	9.430	-	9.430	10.945
Beleggingen (4.3)	1.297.583	-9.430	-	1.288.153	1.249.434
• Deelnemingen	-	-	-	-	419
• Vastgoed	42.432	-9.430	-	33.002	30.685
• Aandelen	200.964	-	-	200.964	424.660
• Obligaties	1.047.680	-	-	1.047.680	785.462
• Leningen en hypotheke	6.506	-	-	6.506	8.207
Herverzekeringscontracten (4.4)	-	974	-	974	1.469
Vorderingen en liquide middelen (4.3)	21.390	103.906	-	125.296	119.918
Totaal activa	1.318.973	104.880	-	1.423.853	1.381.766
Technische voorzieningen (4.4)	709.530	974	-408	710.096	668.327
Pensioenvoorziening (4.5.1)	-	103.906	10.796	114.702	106.017
Reorganisatievoorziening (4.5.2)	5.591	-	-	5.591	-
Latente belastingverplichtingen (4.5.3)	27.985	-	-2.130	25.855	35.187
Overige schulden (4.5.4)	26.016	-	-	26.016	33.177
Totaal passiva	769.122	104.880	8.258	882.260	842.708
Activa boven passiva	549.851	-	-8.258	541.593	539.058

4.3 Activa

4.3.1 Vastgoed voor eigen gebruik

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	10.945	11.030
Investerings	41	306
Bestemmingswijziging	-1.599	-
Herwaardering	43	-391
Stand per 31 december	9.430	10.945

De beleggingen in vastgoed voor eigen gebruik is in de jaarrekening gepresenteerd als onderdeel van de rubriek beleggingen in terreinen en gebouwen. In de Solvency II balans betreft dit een afzonderlijke categorie. Alle terreinen en gebouwen zijn getaxeerd door externe taxateurs per 31 december 2018. De aanschaffingswaarde van de beleggingen en vastgoed voor eigen gebruik per einde boekjaar bedraagt € 23,5 miljoen (2017: € 23,5 miljoen).

4.3.2 Beleggingen in deelnemingen

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	419	281
Aankopen	-	-
Verkopen	417	-
Gerealiseerd resultaat	-2	-
Herwaardering	-	138
Stand per 31 december	-	419

De beleggingen in deelnemingen betrof een minderheidsdeelneming van 0,9% in CED Holding B.V., gevestigd te Capelle aan den IJssel, waarop geen invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend. Het belang is in januari 2018 verkocht.

4.3.3 Beleggingen in vastgoed

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	30.685	29.776
Investerings en aankopen	303	318
Bestemmingswijziging	1.599	-
Herwaardering	415	591
Stand per 31 december	33.002	30.685
Gebouwen	20.550	18.585
Landerijen	12.452	12.100

Alle terreinen en gebouwen zijn getaxeerd door externe taxateurs per 31 december 2018. De aanschaffingswaarde van de beleggingen in vastgoed per einde boekjaar bedraagt € 51,8 miljoen (2017: € 51,8 miljoen). De beleggingen en vastgoed voor eigen gebruik is in de jaarrekening gepresenteerd als onderdeel van de rubriek beleggingen in terreinen en gebouwen. In de Solvency II balans betreft dit een afzonderlijke categorie (zie 4.3.1).

4.3.4 Aandelen

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	424.660	498.204
Aankopen	18.762	47.220
Verkopen	214.818	143.572
Herwaardering	-27.640	22.808
Stand per 31 december	200.964	424.660

De kostprijs van de aandelen per einde boekjaar bedraagt € 187.114 (2017: € 350.563).

4.3.5 Obligaties

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	785.462	641.774
Aankopen	325.790	556.524
Verkopen/aflossingen	84.691	383.852
Amortisatie en aangroei	5.733	619
Herwaardering	14.653	-25.869
Mutatie lopende rente	733	-3.734
Stand per 31 december	1.047.680	785.462

In het afgelopen boekjaar hebben diverse beleggingstransacties plaatsgevonden om de duration van de beleggingen beter te matchen met de duration van de verplichtingen. De kostprijs van de obligaties per einde boekjaar bedraagt € 1.003.678 (2017: € 762.279). De nominale waarde van de obligaties per einde boekjaar bedraagt € 1.263.736 (2017: € 944.026). De obligaties hebben een gewogen gemiddelde resterende looptijd van 20,8 jaar (2017: 19,3 jaar). De gemiddelde rentevoet bedraagt 0,5% (2017: 1,1%).

4.3.6 Vorderingen uit hypothecaire leningen en andere leningen

De vorderingen uit hypothecaire leningen betreffen aan personeel, assurantieadviseurs en derden verstrekte leningen waarvoor als zekerheid het zakelijk recht van hypotheek is gevestigd op in Nederland gelegen onderpanden.

In het boekjaar vonden er geen executoriale verkopen plaats. Er zijn geen indicaties dat contractueel overeengekomen kasstromen niet zullen worden ontvangen.

Het verloop is als volgt:	2018	2017
Stand per 1 januari	8.207	11.487
Aflossingen	1.305	2.733
Waardeverandering	-396	-547
Stand per 31 december	6.507	8.207
Vorderingen uit hypothecaire leningen	6.350	7.921
Vorderingen uit andere leningen	157	286

De nominale waarde van de hypothecaire vorderingen bedraagt einde boekjaar € 6,1 miljoen (2017: € 7,3

miljoen). De gemiddelde looptijd tot contractuele herziening van de hypothecaire leningen bedraagt 5,0 jaar (2017: 5,2 jaar) en de gemiddelde rentevoet 4,0% (2017: 4,2%).

De nominale waarde van vorderingen uit andere leningen bedraagt einde boekjaar € 0,158 miljoen (2017: € 0,277 miljoen). De vordering heeft een resterende looptijd van 1,9 jaar (2017: 1,6 jaar). De gemiddelde rentevoet bedraagt 3,8% (2017: 4,2%).

4.3.7 Overige vorderingen en liquide middelen

De overige vorderingen zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Daarna zijn de vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs onder aftrek van een eventuele voorziening voor oninbaarheid. Omdat de overige vorderingen allen een kortlopend karakter hebben, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor toepassing onder Solvency II.

De samenstelling is als volgt	<u>Jaarrekening</u>	<u>Herrubricering</u>	<u>SII 2018</u>	<u>SII2017</u>
Overige vorderingen	6.082	-	6.082	5.837
Reimbursement right	-	103.906	103.906	95.164
Materiële vaste activa	1.851		1.851	2.948
Liquide middelen	13.457	-	13.457	15.969
	<u>21.390</u>	<u>103.906</u>	<u>125.296</u>	<u>119.918</u>

De Coöperatie heeft de pensioenverplichtingen van zijn werknemers verzekerd bij Klaverblad Levensverzekering N.V. De Coöperatie heeft de pensioenverplichtingen conform Solvency II gewaardeerd op basis van IAS 19. In de jaarrekening van Klaverblad Levensverzekering N.V. vindt waardering en presentatie van de uitvoeringsovereenkomst plaats op basis van afdeling 15 Titel 9 BW2 en RJ 605. De waarde van het verzekeringscontract zoals verantwoord bij Klaverblad Levensverzekering N.V is als reimbursement right en pensioenverplichting verantwoord. Voor een nadere uiteenzetting van de pensioenverplichting, zie hoofdstuk 4.5.1.

4.4 Technische voorzieningen

4.4.1 Samenstelling en grondslagen

De waardering van de technische voorziening volgens Solvency II wijkt af van de waardering volgens de jaarrekening. Waar discontering van de kortlopende schadevoorzieningen volgens Solvency II regelgeving verplicht is, is dit volgens de grondslagen waarop de jaarrekening is opgesteld niet toegestaan. Vanwege de positieve rente heeft discontering een verlagend effect op de kortlopende schadevoorzieningen. Daarnaast is de voorziening voor herverzekeringscontracten in Solvency II balans gepresenteerd onder de rubriek herverzekeringscontracten onder de vorderingen terwijl deze in de statutaire balans gesaldeerd is met de technische voorziening. Bovengenoemde verschillen zijn in de tabel hierna weergegeven.

Reconciliatie jaarrekening en Solvency II:	<u>Klaverblad Schade 2018</u>	<u>Klaverblad Leven 2018</u>	<u>Groep 2018</u>	<u>Groep 2017</u>
Technische voorziening volgens jaarrekening	153.805	555.725	709.530	667.427
Herrubricering herverzekering	974	-	974	1.469
Herwaardering a.g.v. discontering	-408	-	-408	-569
Technische voorziening volgens SII balans	<u>154.371</u>	<u>555.725</u>	<u>710.096</u>	<u>668.327</u>

De technische voorziening van Klaverblad Verzekeringen bestaat uit de technische voorzieningen van Klaverblad Schade (non life, Health (NSLT) en Health (SLT) en Klaverblad Leven (Life). In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de technische voorziening gesplitst naar eerder genoemde verzekeringsrisico's en naar de best estimate en risicomarge.

De samenstelling is als volgt:	Non life	Health (NSLT)	Health (SLT)	Life	Totaal
Best estimate	58.092	5.859	57.882	478.070	599.903
Risicomarge	3.469	231	28.838	77.655	110.193
Technische voorziening volgens SII balans	61.561	6.090	86.720	555.725	710.096

4.4.2 Technische voorzieningen Klaverblad Schade

4.4.2.1 Algemeen

De technische voorziening van de schadeportefeuille voor de Solvency II balans bestaat uit een best estimate voorziening en een risicomarge. Voor de portefeuille medisch en de portefeuille schadeverzekeringen worden voor het bepalen van de best estimate voorziening verschillende technieken gebruikt.

4.4.2.2 Best estimate Medisch (Health NSLT en SLT)

De 'best estimate' van de medische portefeuille bestaat uit de technische voorziening van de homogene risicogroepen AOV en Ongevallen.

De best estimate premievoorziening van de AOV-portefeuille wordt evenals voor de portefeuille van individuele levensverzekeringen berekend aan de hand van de uitgaande en inkomende kasstromen op basis van actuele parameters en contractgrenzenindeling (similar-to-life techniek of kortweg SLT). Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor de in- en revalideringskansen, de sterftেকansen, rente, kosten en vervalkansen en zijn berekend op de stand van de polisadministratie ultimo 2018.

De best estimate schadevoorziening van AOV rubriek A dekkingen en Ongevallen zijn op basis van schadetechnieken bepaald (non-similar-to-life of kortweg NSLT).

De best estimate schadevoorziening van AOV rubriek B bevat de waarde van de uitgaande kasstromen van rubriek B schades op basis van actuele grondslagen en contractgrenzen tot eindleeftijd. Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor revalideringskansen, de sterftেকansen, rente, kosten en zijn berekend op de stand van de schadeadministratie ultimo.

De revalidering en vervalkansen zijn gebaseerd op de waarnemingen in de AOV-portefeuille. Voor de schatting van de invalidering- en revalideringskansen wordt daarnaast gebruik gemaakt van de ervaringscijfers uit studies van de verzekeringsbedrijfstak. Klaverblad Verzekeringen hanteert ultimo 2018 hiervoor de kansen van het kansenstelsel AOV09. Voor de kosten wordt gebruikt gemaakt van het kostenniveau uit de meerjarenbegroting.

Technische Voorziening Medisch

	2018	2017
AOV Rubriek A		
Best estimate schadevoorziening (NSLT)	3.099	3.003
Best estimate premievoorziening (SLT)	-5.593	-6.095
Risicomarge ²	3.514	1.896
	<u>1.020</u>	<u>-1.196</u>
AOV Rubriek B		
Best estimate schadevoorziening (SLT)	103.779	94.209
Best estimate premievoorziening (SLT)	-40.304	-41.471
Risicomarge ⁶	25.446	28.012
	<u>88.921</u>	<u>80.750</u>
AOV (Rubriek A + B)		
Best estimate schadevoorziening	106.878	97.212
Best estimate premievoorziening	-45.897	-47.566
Risicomarge	28.960	29.908
	<u>89.941</u>	<u>79.554</u>
Ongevallen		
Best estimate schadevoorziening (NSLT)	3.123	2.143
Best estimate premievoorziening (NSLT)	-363	-700
Risicomarge	109	218
	<u>2.869</u>	<u>1.660</u>
Totaal Medisch		
Best estimate schadevoorziening	110.002	99.355
Best estimate premievoorziening	-46.261	-48.266
Risicomarge	29.069	30.125
	<u>92.810</u>	<u>81.214</u>

De bepaling van de risicomarge is beschreven in hoofdstuk 4.4.2.4.

² Het effect op de risicomarge wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het premierisico van rubriek A niet meer onder NSLT Health maar onder SLT Health valt.

4.4.2.3 Aannames Medisch

De best estimate waarde is berekend als de contante waarde van toekomstige kasstromen op basis van actuele grondslagen. Bij het vaststellen van deze aannames zijn de best estimates getoetst aan ervaringscijfers. De belangrijkste gehanteerde grondslagen zijn:

	Grondslagen 2018	Grondslagen 2017
Intrest		
Best estimate voorziening	EIOPA SII rentecurve incl. UFR en VA per 31-12-2018	EIOPA SII rentecurve incl. UFR en VA per 31-12-2017
Risicomarge	EIOPA SII rentecurve incl. UFR zonder VA per 31-12-2018	EIOPA SII rentecurve incl. UFR zonder VA per 31-12-2017
Sterfte		
Sterfteratio	50% GBM 05-10	50% GBM 05-10
Kosten en inflatie		
Doorlopende kosten per polis	O.b.v. meerjarenbegroting Referentiejaar 2021	O.b.v. realisatie 2017
Claimkosten per claim	O.b.v. meerjarenbegroting Referentiejaar 2021	O.b.v. realisatie 2017
Prijsinflatie Leven	2,06%	1,91%
Kosteninflatie Leven	2,16%	2,01%
Invalidering		
Ervaringsfactor op:	AOV2009 met onderscheid t/m 40 jaar en ouder dan 40 jaar	AOV2009 met onderscheid t/m 40 jaar en ouder dan 40 jaar
Revalidering		
- Eerste ziektejaar	o.b.v. eigen waarnemingen	o.b.v. eigen waarnemingen
- Tweede ziektejaar	o.b.v. eigen waarnemingen	AOV2009
- Overige ziektejaren	AOV2009	AOV2009

4.4.2.4 Best estimate schadeportefeuille (niet medisch)

Voor de schadeverzekeringenportefeuille worden een premievoorziening en een schadevoorziening aangehouden. Op grond van Solvency II regelgeving wordt de best estimate voor de schadeverzekeringsverplichtingen afzonderlijk berekend voor deze twee voorzieningen. Voor de onderdelen Motorrijtuigen overig en Brand is er ook een premievoorziening herverzekering.

De beste schatting van de premievoorziening wordt bepaald op basis van de vereenvoudigde formule³ zoals deze onder de SII-regelgeving is toegestaan.

De beste schatting van de schadevoorziening heeft betrekking op toekomstige schadegebeurtenissen. De kasstroomprognoses voor de berekening van de schadevoorziening omvatten de uitkeringen, kosten en ontvangsten die met deze gebeurtenissen samenhangen. De schadevoorziening heeft betrekking op schadegebeurtenissen die hebben plaatsgevonden, ongeacht of deze zijn gemeld. Voor de bepaling van de marktwaarde van de schadevoorzieningen wordt een berekening op basis van schadedriehoeken uitgevoerd.

³ BE = CR * VM + (CR-1) * PVFP + AER * PVFP

De best estimate schadevoorziening bevat de waarde van de te verwachten uitgaande kasstromen op basis van actuele schattingen. De ontwikkelingsfactor in een kwartaal wordt bepaald als de som van alle schades van de laatste 5 ontwikkeljaren in het kwartaal gedeeld door de som van alle schades van dezelfde 5 ontwikkeljaren van het kwartaal ervoor. Grote schades kunnen vanwege de daarmee samenhangende grote schadebetalingen een versturende invloed hebben op de ontwikkelingsfactoren en daarmee de verwachte betalingen. In de bepaling van de historische schadedriehoek worden daarom dossiers met grote reserveringen niet meegenomen. Op basis van de reservering is per schadedossier omvang van de verwachte betalingen van grote schades in de toekomst geschat. De uitloop wordt geschat op basis van de uitloop van historische betalingen op grote schade dossiers. Voor de meeste branches is de maximale uitloop 10 jaar en voor branches zoals motorrijtuigen casco en brand is deze nog veel korter. Voor de branches aansprakelijkheid, rechtsbijstand en motorrijtuigen WA geldt dat betalingen na deze 10 jaar (de 'staart') kunnen voorkomen. In het verleden hebben echter te weinig betalingen pas na 10 jaar plaatsgevonden om deze ontwikkelingsfactoren goed te kunnen schatten. De staart wordt daarom geschat op basis van de ontwikkelingsfactoren van jaar 1 tot 10.

Bij schadeverzekeringen zijn de homogene risicogroepen voorgeschreven. Er is onderscheid in de volgende homogene risicogroepen.

- Motorrijtuigen aansprakelijkheid
- Motorrijtuigen casco
- Transport
- Brand
- Algemene aansprakelijkheid
- Rechtsbijstand
- Hulpverlening

Dit jaar is besloten om de schadepolissen die in 2017 onder diverse geldelijke verliezen vielen, nu te bestempelen als hulpverlening. Reden hiervoor is de toenemende portefeuille voor reisverzekeringen die ook zijn aangemerkt als focusproduct.

	Solvency II per 31-12-2018	Solvency II per 31-12-2017
Motorrijtuigen WA		
Best estimate schadevoorziening	34.677	39.968
Best estimate premievoorziening	3.432	3.597
Risicomarge	2.300	2.268
Totaal	40.409	45.833
Motorrijtuigen overig		
Best estimate schadevoorziening	720	483
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-52	-191
Best estimate premievoorziening	789	1.384
Risicomarge	91	97
Totaal	1.548	1.773
Brand (incl. andere schade)		
Best estimate schadevoorziening	7.499	7.821
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-922	-1.279

	Solvency II per 31-12-2018	Solvency II per 31-12-2017
Best estimate premievoorziening	1.273	1.861
Risicomarge	496	434
Totaal	<u>8.346</u>	<u>8.837</u>
Vervoerde zaken		
Best estimate schadevoorziening	10	25
Best estimate premievoorziening	-8	23
Risicomarge	-	2
Totaal	<u>2</u>	<u>50</u>
Aansprakelijkheid		
Best estimate schadevoorziening	5.804	6.355
Best estimate premievoorziening	42	443
Risicomarge	346	348
Totaal	<u>6.192</u>	<u>7.146</u>
Rechtsbijstand		
Best estimate schadevoorziening	4.543	5.025
Best estimate premievoorziening	-656	-24
Risicomarge	235	260
Totaal	<u>4.122</u>	<u>5.261</u>
Hulpverlening		
Best estimate schadevoorziening	28	11
Best estimate premievoorziening	-59	-10
Risicomarge	-	-
Totaal	<u>-31</u>	<u>1</u>
Totaal		
Best estimate schadevoorziening	53.279	59.689
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-974	-1.470
Best estimate premievoorziening	4.813	7.274
Risicomarge	3.469	3.409
Totaal	<u>60.587</u>	<u>68.902</u>

De jaarlijkse actualisatie van assumpties, waaronder de wijziging van ontwikkelfactoren, wijziging grens grote schade, wijziging van kosten, wijziging schadejaarratio en wijziging van de staartfactoren hebben per saldo geleid dat de best estimate voorziening met zo'n € 5 miljoen is gedaald.

4.4.2.5 Risicomarge schade

De risicomarge zorgt er voor dat de waarde van de technische voorziening gelijk is aan het bedrag dat een andere verzekeraar naar verwachting zou verlangen om de verzekeringsverplichtingen over te nemen.

De risicomarge wordt bepaald als de kosten die het aantrekken van solvabiliteitskapitaalvereisten (SCR's) gedurende gehele looptijd van de verplichtingen met zich meebrengen. Hiervoor dient bepaald te worden wat de toekomstige SCR's zijn voor de huidige portefeuille, dit gebeurt op basis van de verwachte uitloop. Vervolgens wordt in ieder toekomstig jaar rekening gehouden met een vereist rendement van 6% CoC dat vervolgens contant wordt gemaakt op de risicovrije SII rentecurve (zonder VA).

De risicomarge van Klaverblad Schade is het afgelopen jaar met € 1,0 miljoen gedaald naar een niveau van € 32,5 miljoen.

4.4.2.6 Herverzekering schade

Er zijn verschillende herverzekeringscontracten afgesloten voor de schadeportefeuille. De belangrijkste zijn het contract voor catastrofeschades vanaf € 7,5 miljoen en het excess of loss contract voor motorrijtuigen WA (incl. groene kaart) vanaf € 2,5 miljoen. Daarnaast is er een Property Risk XL contract afgesloten in 2018. Het eigenbehoud is € 1,5 miljoen per risico. Ook voor de reisverzekeringen is er een herverzekeringcontract afgesloten. Deze zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van voorgaand jaar.

Voor het verzekeringsjaar 2019 heeft Klaverblad Verzekeringen Willis Re als makelaar uitgenodigd om haar herverzekeringsprogramma te quoteren. Het programma voor het catastrofecontract is gewijzigd. Het eigen behoud wordt € 7,5 miljoen. De eerste layer wordt € 25 miljoen boven € 7,5 miljoen en de tweede layer is € 57,5 miljoen boven € 32,5 miljoen. Alle herverzekeraars hebben minimaal een A-rating bij de ratingbureaus.

De mutatie in de best estimate van herverzekering wordt als volgt verklaard:

	Brand	Motorrijtuigen overig	Totaal
Stand ultimo 2017	-1.279	-191	-1.470
Mutatie herverzekering t.b.v. hagelschade juni 2016	728	152	880
Mutatie herverzekering t.b.v. stormschade januari 2018	-406	-13	-419
Facultatief	35	-	35
Stand 31-12-2018	-922	-52	-974

In januari 2018 heeft een stormschade plaatsgevonden die herverzekerd is. Hierdoor stijgt de voorziening. De herverzekeraar heeft een deel van de hagelschade van juni 2016 uitgekeerd en daarnaast zijn de verwachte betalingen nauwelijks gestegen waardoor de voorziening voor de hagelschade 2016 daalt.

4.4.3 Technische voorzieningen Klaverblad Leven

4.4.3.1 Algemeen

De technische voorziening bestaat uit een best estimate voorziening en een risicomarge. De best estimate voorziening wordt berekend als de contante waarde van toekomstige kasstromen op basis van actuele grondslagen. De verwachte toekomstige kasstromen worden verdisconteerd op basis van een

rentetermijnstructuur (Solvency II-curve) met toepassing van de UFR en de volatiliteitsaanpassing. Er wordt geen gebruik gemaakt van de matchingopslag en de overgangsmaatregelen ten aanzien van de bepaling van de technische voorziening.

Het verloop is als volgt:	2018	2017
<i>Individuele verzekeringen</i>		
Best estimate	372.648	330.578
Risicomarge	71.580	86.203
Totaal individueel	444.228	416.781
<i>Collectieve verzekeringen</i>		
Best estimate	105.422	95.164
Risicomarge	6.075	4.804
Totaal collectief	111.497	99.968
Totaal Leven	555.725	516.749

De voorziening heeft een overwegend langlopend karakter. De 'duration' van de verplichtingen bedraagt eind 2018 29,1 jaar (2017: 31,5 jaar). De daling wordt veroorzaakt door een aanpassing van de inschatting van de afkoopkansen voor premievrije polissen.

4.4.3.2 Aannames Leven

De beste estimate waarde is berekend als de contante waarde van toekomstige kasstromen op basis van actuele grondslagen. Bij het vaststellen van deze aannames zijn de best estimates getoetst aan ervaringscijfers. De belangrijkste gehanteerde grondslagen zijn:

	Grondslagen 2018	Grondslagen 2017
Intrest		
Best estimate voorziening	EIOPA SII rentecurve incl. UFR en VA per 31-12-2018	EIOPA SII rentecurve incl. UFR en VA per 31-12-2017
Risicomarge	EIOPA SII rentecurve incl. UFR zonder VA per 31-12-2018	EIOPA SII rentecurve incl. UFR zonder VA per 31-12-2017
Sterfte		
Prognosetafel Leven	AG-prognosetafel 2018	AG-prognosetafel 2016
- Rekening houdend met rookgedrag verzekerde	Ja	Nee
- Rekening houdend met sterftewaarnemingen	Ja	Ja
Kosten		
Per polis	O.b.v. begroting 2019	O.b.v. realisatie 2017
Per claim	O.b.v. begroting 2019	O.b.v. realisatie 2017
Inflatie		
Prijsinflatie Leven	2,06%	1,91%
Kosteninflatie Leven	2,16%	2,01%

Verval tijdens premiebetaling

Uitvaart en Leven overig	O.b.v ongewogen onnatuurlijk verval jaren 2013-2018	O.b.v gewogen onnatuurlijk verval jaren 2011-2016
Risicoverzekeringen	O.b.v. gewogen onnatuurlijk verval jaren 2013-2018	O.b.v gewogen onnatuurlijk verval jaren 2011-2016

Verval na premiebetaling

Uitvaart	O.b.v. ongewogen gemiddelde onnatuurlijk verval jaren 2013-2018	Premievrije polissen worden niet afgekocht
Risicoverzekeringen en Leven overig	Premievrije polissen worden niet afgekocht	Premievrije polissen worden niet afgekocht

4.4.3.3 Verloop van de technische voorziening

Het verloop van de voorziening verzekeringsverplichtingen is als volgt:	Individuele verzekeringen		Collectieve verzekeringen	
	2018	2017	2018	2017
Stand per 1 januari	416.781	366.166	99.968	96.717
Wijziging als gevolg van veranderingen in:				
Portefeuilles	33.559	34.357	9.794	4.150
Aanpassing model	25.357	-	365	-
Aanpassing methodiek risicomarge	-	10.335	-	-2.436
Kosten assumpties	-60.367	24.590	2.021	886
Sterfte assumpties	3.352	-1.197	-649	-4
Overige assumpties	-3.456	-	-300	-
Wijziging rente	23.908	-19.730	181	655
Wijziging inflatie	5.094	-	117	-
Overig	-	2.260	-	-
Stand per 31 december	444.228	416.781	111.497	99.968

In bovenstaande opstelling is het verloop van de technische voorziening weergegeven.

- De portefeuille wijziging betreft voornamelijk de verandering in de projectie van de portefeuille ultimo 2017. Voor de bepaling van dit effect zijn de kasstromen per 31 december 2017 een jaar doorgerold en vervolgens is de contante waarde berekend met de doorgerolde SII rentecurve zoals afgeleid kan worden uit de SII forward rates per 31 december 2017.
- De aanpassing model wordt voornamelijk veroorzaakt doordat vanaf 2018 de tijds waarde van opties en garanties (tvog) wordt bepaald op basis van de replicating portfolio methodiek. In deze methodiek wordt een beleggingsportefeuille samengesteld die dezelfde kasstromen produceert als de kasstromen van de te waarderen verzekeringsverplichtingen. Deze beleggingsportefeuille wordt vervolgens gewaardeerd. Daarnaast is vanwege de overgang naar projectietooling de berekening van de mass lapse schok verfijnd, hetgeen heeft geleid tot een lichte stijging van de risicomarge.
- Jaarlijks worden de kostenassumpties geactualiseerd, waarbij dit jaar het daarvoor gehanteerde kostentoerekeningsmodel is verfijnd en niet langer realisatiecijfers maar de begrotingscijfers 2019 als uitgangspunt gelden voor de kostenprojecties.
- De best estimate sterfte is dit jaar afgeleid van de prognosetafel 2018 rekening houdend met eigen sterftewaarnemingen en onderscheid naar de levensverwachting van niet-rokers en rokers.
- De aanpassing van de overige assumpties betreft voornamelijk de update van de jaarlijkse vervalcijfers.
- De wijziging rente bestaat uit de aanpassing van de ultimate forward rate (ufr) in 2018 van 4,2% naar 4,05% en de reguliere impact van de door EIOPA gepubliceerde solvency II-rentecurve.

4.5 Overige schulden

4.5.1 Pensioenvoorziening

Klaverblad Verzekeringen heeft een pensioenregeling (voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling) voor haar eigen personeel. De Coöperatie treedt daarbij op als werkgever en Klaverblad Leven als uitvoerder. De hieruit voortvloeiende rechten en verplichtingen zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst die deze entiteiten met elkaar hebben afgesloten.

Volgens de statutaire jaarrekening is de verplichting die voortvloeit uit de verzekeringsovereenkomst opgenomen onder de technische voorzieningen (zie hoofdstuk 4.4). In de Solvency II regelgeving wordt voor de waardering verwezen naar de internationale standaarden voor de jaarrekening (IAS 19). Dit houdt in dat de werkgever voor toekomstige werkgeverspremiebijdragen een pensioenverplichting op de balans dient aan te houden. Daarnaast dient de verzekeringsverplichting bestaande uit de best estimate exclusief beleggingskosten opgenomen te worden onder de pensioenvoorziening. Tegelijkertijd is er ter grootte van hetzelfde bedrag een reimbursement right opgenomen onder de rubriek vorderingen en liquide middelen (zie 4.3.7).

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Pensioenvoorziening volgens Jaarrekening	-	-
Pensioen verzekeringsverplichting	103.906	95.164
Werkgeversdeel pensioen	<u>10.796</u>	<u>10.853</u>
Pensioenvoorziening volgens Solvency II balans	114.702	106.017

4.5.2 Voorziening voor reorganisatie

Het verloop is als volgt:	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Stand per 1 januari	-	-
Dotatie	<u>5.591</u>	-
Stand per 31 december	5.591	-

De voorziening voor reorganisatie is gevormd voor afkoop en begeleiding van medewerkers in verband met het vervallen van werkgelegenheid door wijziging van de organisatiestructuur en verdere automatisering van bedrijfsprocessen. De verwachting is dat de reorganisatie in 2020 zal zijn afgerond.

4.5.3 Voorziening voor latente vennootschapsbelasting

De voorziening voor latente vennootschapsbelasting is opgenomen in verband met tijdelijke verschillen tussen de waardering van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en in deze jaarrekeningen gevolgde waarderingsgrondslagen anderzijds. De berekening van de latente belastingvorderingen en -verplichtingen geschiedt tegen de op het einde van het verslagjaar geldende belastingtarieven of tegen de in komende jaren geldende tarieven, voor zover reeds bij wet vastgesteld.

Latente belastingvorderingen worden opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn waartegen de tijdelijke verschillen kunnen worden afgezet. De latente belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd wanneer een wettelijk afdwingbaar

recht tot verrekening van directe belastingvorderingen met directe belastingschulden bestaat en de latente belastingposten betrekking hebben op dezelfde fiscale autoriteit.

Door waarderingsverschillen tussen de Solvency II en statutaire balans wijzigt ook de latente belastingpositie. De verschillen komen voort uit de eerder genoemde posten. Te weten: discontering van de schadevoorziening (zie hoofdstuk 4.4) en opname van de werkgeversdeel van de pensioenverplichting (zie hoofdstuk 4.5.1).

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Latente vennootschapsbelasting volgens Jaarrekening	27.985	37.758
Belastingeffect werkgeversdeel pensioenverzekering (zie 4.5.1)	-2.231	-2.713
Belastingeffect discontering schadevoorziening (zie 4.4)	<u>101</u>	<u>142</u>
Latente vennootschapsbelasting volgens Solvency II balans	25.855	35.187

In onderstaande tabel is de samenstelling van de latente vennootschapsbelasting weergegeven.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Fiscaal lagere waardering beleggingen	11.757	25.245
Fiscaal hogere waardering overige activa	-3.124	-4.809
Fiscaal hogere waardering technische voorzieningen	14.513	9.789
Fiscaal lagere pensioenverzekering	-2.231	-2.713
Fiscale egalisatiesreserve	4.851	7.586
Fiscale calamiteitenreserve	<u>89</u>	<u>89</u>
	25.855	35.187

4.5.4 Overige schulden

De overige schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Omdat de schulden een resterende looptijd hebben korter dan een jaar, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor de Solvency II-balans.

De samenstelling is als volgt:	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Schulden uit directe verzekering	15.577	15.122
Schulden uit herverzekering	579	595
Overige schulden	<u>9.860</u>	<u>17.460</u>
	26.016	33.177

4.5 Alternatieve waarderingsmethoden

Klaverblad Verzekeringen waardeert alle activa en passiva op basis van Solvency II regels en past dus geen alternatieve waarderingsmethode toe. Daarom is dit onderdeel niet van toepassing.

4.6 Overige informatie

Er zijn geen geplande managementacties die van invloed zijn op de waardering van activa en passiva.

Er zijn geen andere niet uit de balans blijvende verplichtingen dan het geen in de jaarrekening is genomen.

5. Kapitaalbeheer

5.1 Eigen vermogen

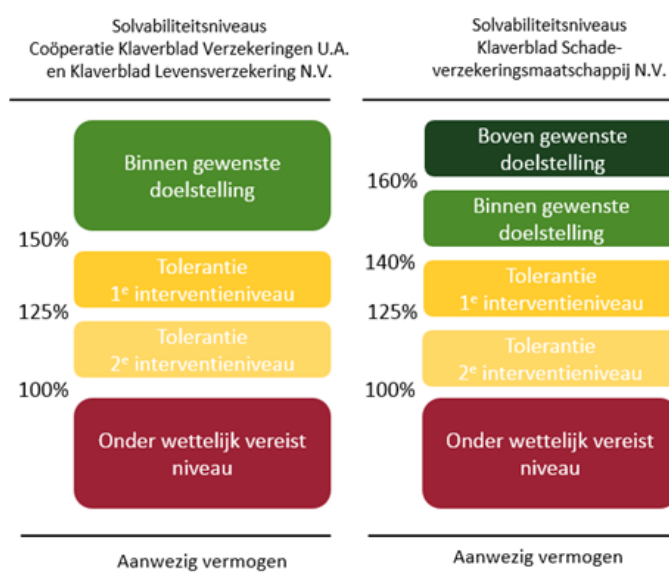
5.1.1 Algemeen

In het kapitaalbeleid van Klaverblad Verzekeringen zijn de uitgangspunten uitgewerkt met betrekking tot de minimaal gewenste (norm)solvabiliteit. Wij streven naar een solide kapitaalbasis die bijdraagt aan de doelstellingen van de organisatie. Het kapitaalmanagement omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen van, beheersen van en toezicht houden op de aanwezige en vereiste solvabiliteit. Klaverblad Verzekeringen wil te allen tijde voldoen aan de eisen met betrekking tot kapitaal die door de wet worden gesteld. Daarbij geldt dat Klaverblad Verzekeringen een mooie rijke historie heeft en deze ook graag wil voortzetten.

De doelstelling van het kapitaalbeleid is tweezijdig. Enerzijds moet kapitaalbeleid ervoor zorgen dat te allen tijde een solide kapitaalbasis per entiteit wordt behouden of hersteld kan worden, ook als bepaalde stressscenario's zich voordoen. Anderzijds draagt het kapitaalbeleid bij aan het bereiken van de strategische doelstellingen, in overeenstemming met de gedefinieerde risicobereidheid.

Klaverblad gebruikt de SCR ratio, gebaseerd op de standaardformule van het Solvency II raamwerk, om de toereikendheid van het kapitaal te beoordelen en hierin zo nodig bij te sturen. Zowel het eigen vermogen als het vereiste vermogen fluctueren met de risico's van de beleggingsportefeuille en de soort en volume van verzekeringsverplichtingen. Om mogelijke schokken en volatiliteit op te vangen zijn beheersmaatregelen geformuleerd wanneer bepaalde limieten geraakt worden volgens het interventieschema. De meting, rapportage en mogelijke bijsturing van de solvabiliteit is door ons geïntegreerd in de bedrijfsvoering. Afhankelijk van het niveau van de (verwachte) solvabiliteit worden (verscherpte) maatregelen getroffen.

De solvabiliteitslimieten voor de groep en haar werkmaatschappijen zijn weergegeven in navolgende figuur:

De SCR ratio eind 2018 is als volgt:

	<u>Leven 2018</u>	<u>Leven 2017</u>	<u>Schade 2018</u>	<u>Schade 2017</u>	<u>Groep 2018</u>	<u>Groep 2017</u>
Beschikbaar eigen vermogen	253.062	235.504	148.161	155.397	541.593	539.058
Solvency vereiste kapitaal (SCR)	102.418	149.124	68.545	71.976	160.013	226.117
SCR-ratio	247%	158%	216%	216%	338%	238%

Uit bovenstaande opstelling blijkt dat de solvabiliteit van Klaverblad Leven en Klaverblad Verzekeringen ruim binnen de gewenste doelstellingen vallen. De solvabiliteit van Klaverblad Schade valt boven de gewenste doelstelling. De 2018 solvabiliteitsuitkomsten zijn de voorlopige cijfers en worden definitief na bevestiging door de toezichthouder.

5.1.2 Samenstelling van het beschikbare eigen vermogen (eligible own funds)

De samenstelling en het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

	<u>Wettelijke reserve</u>	<u>Herwaarderings- reserve</u>	<u>Overige reserves</u>	<u>Totaal</u>
Stand per 1 januari	293	4.833	533.932	539.058
Mutatie netto resultaat	-	-	3.081	3.081
Overige mutaties	-293	570	-823	-546
Stand per 31 december	-	5.403	536.190	541.593

Vanwege de verkoop van het minderheidsbelang in CED (zie 4.3.2) is er paar jaareinde geen wettelijke reserve meer. De reconciliatie tussen de jaarrekeningen en het Solvency II van het vermogen is als volgt:

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Eigen vermogen volgens jaarrekening per 31 december	549.852	546.771
Discontering schadevoorziening (zie 4.4.1)	408	569
Herwaardering pensioenvoorziening (zie 4.5.1)	-10.796	-10.853
Belastingeffect (20,5%)	2.129	2.571
Beschikbaar Solvency II vermogen per 31 december	541.593	539.058

In de jaarrekening is de discontering van kortlopende schadevoorzieningen niet toegestaan. Voor Solvency II berekeningen is discontering verplicht. Vanwege de positieve rente heeft discontering een verlagend effect op de kortlopende schadevoorzieningen. Het eigen vermogen voor Solvency II is hierdoor ruim € 0,3 (na vennootschapsbelasting) miljoen hoger dan in de jaarrekening.

In de geconsolideerde Solvency II balans is de pensioenverplichting verwerkt volgens IAS 19. Voor een toelichting verwijzen wij naar hoofdstuk 4.5.1. Het beschikbare eigen vermogen is hierdoor € 8,3 miljoen lager dan in de jaarrekening.

Iedere entiteit binnen Klaverblad Verzekeringen (Klaverblad Schade, Klaverblad Leven en de Coöperatie) heeft een eigen vermogen. Het eigen vermogen bestaat, conform de artikelen 69 t/m 82 van de uitvoeringsverordening Solvency II, uit drie soorten kapitaal: Tier1, Tier2 en Tier3. Een andere indeling is naar kernvermogen en aanvullend vermogen. Het gehele eigen vermogen van zowel de Klaverblad entiteiten als de Klaverblad Groep kwalificeert als Tier 1 kernvermogen zonder restricties. Het bedrag van het

kernvermogen dat voor de dekking van de minimumkapitaalvereiste in aanmerking komt is gelijk aan het kernvermogen dat voor de dekking van de solvabiliteitskapitaalvereiste in aanmerking komt. Klaverblad Verzekeringen beschikt niet over aanvullende vermogensbestanddelen (ancillary own funds).

Op grond van de uitvoeringsovereenkomst voor de eigen pensioenregeling tussen Klaverblad Levensverzekering N.V. en de Coöperatie vindt toeslagverlening plaats. Het toeslagendepot maken in de jaarrekening en in de Solvency II balans deel uit van het eigen vermogen van Klaverblad Levensverzekering N.V. en vormen op balansdatum geen (al dan niet) discretionaire verplichting. Dit is conform de bestendige gedragslijn die in het verleden is afgestemd met de externe accountant en actuaaris. Afhankelijk of er sprake is van voldoende overrente wordt het depot tot een in de overeenkomst vastgelegd maximum gemuteerd. Op het moment van toeslagverlening (op basis van prijs- of looninflatie) ontstaat een verplichting in de vorm van een verhoging van de pensioenaanspraken en/of rechten en vindt onttrekking uit het depot plaats.

De hoogte van het depot bedraagt ultimo 2018 € 8,9 miljoen met een maximum van € 15,7 miljoen (2017: € 11,5 miljoen).

Verwachte winst vervat in toekomstige premies (Expected Profit In Future Premiums, afgekort EPIFP)

De in toekomstige premies vervatte verwachte winst (EPIFP) bedraagt € 134,2 miljoen (2017: € 129,0 miljoen).

De in toekomstige premies verwachte winst bedraagt:	Life business	Life business	Non-life business	Non-life business
	2018	2017	2018	2017
Klaverblad Leven	76.727	71.822	-	-
Klaverblad Schade	50.722	45.265	6.796	11.912
Totaal EPIFP	127.449	117.087	6.796	11.912

De EPIFP wordt conform artikel 260, tweede lid van de Gedelegeerde Verordening berekend door per homogene risicogroep het verschil te bepalen tussen de beste schatting van de voorziening per balansdatum en de technische voorziening waarbij alle polissen premievrij voortgezet worden, waarbij de volgende veronderstellingen zijn gehanteerd:

- Voor verzekeringen waarvoor nog premies worden ontvangen, wordt verondersteld dat deze premiebetaling stopt. Het verzekerd kapitaal wordt verlaagd in overeenstemming met de polisvoorwaarden;
- Deze verzekeringen worden behandeld alsof deze nog steeds van kracht zijn. Ze worden niet afgekocht;
- Bij het bepalen van het nieuwe verzekerde bedrag wordt geen rekening gehouden met sancties, verlagingen en andere vorm van aanpassingen van de theoretische waardering van technische voorziening;
- De overige veronderstellingen blijven ongewijzigd.

De belangrijkste oorzaak voor de stijging van de EPIFP voor de life business is de verlaging van de kostenparameters. Voor de non-life business is het tegenovergestelde van toepassing. De Life Business van Klaverblad Schade betreffen de AO-verzekeringen.

5.2 Solvabiliteit kapitaalvereiste en minimum kapitaalvereiste

5.2.1 Samenstelling solvabiliteit kapitaalvereiste

De solvabiliteitseis is risico gebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door middel van een standaard formule worden vertaald. Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van vereenvoudigde berekeningen of onderneming specifieke parameters. In de ORSA is de toepasbaarheid van deze standaard formule nader geanalyseerd en is deze voldoende geschikt bevonden.

	Klaverblad Leven 2018	Klaverblad Schade 2018	Klaverblad Groep 2018	Klaverblad Groep 2017
De samenstelling van het kapitaalvereiste is als volgt:				
Marktrisico	55.544	31.540	99.602	222.806
Tegenpartijrisico	139	987	1.731	1.827
Verzekeringstechnisch Leven	77.385	-	77.385	90.729
Verzekeringstechnisch Medisch (SLT, NSLT)	-	51.851	51.851	51.514
Verzekeringstechnisch Schade	-	39.119	39.119	42.053
Diversificatie	-27.087	-41.467	-94.225	-116.392
Basis solvabiliteit kapitaalvereiste (BSCR)	105.981	82.030	175.463	292.537
Operationeel risico	2.542	5.366	7.908	7.280
Fiscale compensatie (LAC DT)	-6.105	-18.851	-23.358	-73.700
Solvabiliteit kapitaal vereiste (SCR)	102.418	68.545	160.013	226.117
Minimum kapitaal vereiste (MCR)	25.605	18.156		

In het hoofdstuk (3) over het risicoprofiel zijn de belangrijkste ontwikkelingen in het solvabiliteitskapitaalvereiste per risicotype toegelicht. Wat resteert is de toelichting op de bepaling van de fiscale compensatie van uitgestelde belastingen (LAC DT).

Onderbouwing Fiscale compensatie (LAC DT)

	Klaverblad Leven	Klaverblad Schade	Totaal solo entiteiten	Groep
Beschikbaar eigen vermogen	253.062	148.161		541.593
SCR vóór LAC DT	108.523	87.396	195.919	183.371
LAC DT	-6.105	-18.851	-24.956	-23.358
SCR ná LAC DT	102.418	68.545		160.013
SII Ratio	247%	216%		338%
LAC DT %	5,6%	21,6%		12,7%

De fiscale compensatie wordt overeenkomstig de Solvency II regelgeving bepaald als percentage van de basis SCR inclusief operationeel risico en is gemaximeerd op het geldende belastingpercentage rekening houdend met de nieuwe belastingtarieven.

De fiscale compensatie voor Klaverblad Leven is 5,6% (in 2017: 25%) en voor Klaverblad Schade 21,6% (in 2017: 25%). De LAC DT van de groep is gemaximeerd op de som van de fiscale compensatie van de solo entiteiten.

De daling bij Klaverblad Leven wordt grotendeels veroorzaakt, doordat in tegenstelling tot vorig jaar, de fiscale compensatie alleen is onderbouwd met de 'harde componenten' bestaande uit de acute en latente belastingpositie. Doordat de onderbouwing van de fiscale compensatie met toekomstige fiscale winsten erg arbeidsintensief en complex is, is besloten om deze voor Klaverblad Leven buiten beschouwing te laten (zogenaamde light variant).

Bij Klaverblad Schade is de acute en latente belastingpositie al voldoende voor volledige onderbouwing van de fiscale compensatie en hoeven toekomstige fiscale winsten niet in ogenschouw worden genomen.

5.3 Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd.

5.4 Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van interne modellen, zodoende is dit hoofdstuk niet van toepassing.

5.5 Kapitaalbeleid bij niet naleving kapitaal vereiste

Om de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen te realiseren is het noodzakelijk dat een adequaat financieel beheer wordt gevoerd waarin een op het risicoprofiel afgestemd integraal risicobeheer tot uitdrukking komt. Daarom moeten analyses worden verricht naar de verschillende risico's die inherent zijn aan de activiteiten en doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen. Het risico van een kapitaaltekort is één van de grotere risico's die een verzekeraar kan lopen. Een gedegen kapitaalbeleid is de resultante van een goed risicobeheer en behoort daarmee tot de kern van een beheerste bedrijfsvoering.

De risicobereidheid (RIB) is de basis van het kapitaalbeheer en wordt afgeleid van het aanwezige kapitaal en de mogelijke fluctuaties daarin. In de RIB wordt de risicobereidheid (het streefniveau) en tolerantie (de afwijking van het streefniveau die kan worden geaccepteerd) voor risico's van Klaverblad uitgewerkt. In de RIB is een gedetailleerde beschrijving van kwalitatieve en kwantitatieve limieten opgenomen, ten behoeve van de sturing op de risico's en het daartoe aan te houden kapitaal. Indien interventieniveaus worden overschreden, worden oorzaken geanalyseerd en waar nodig beheersmaatregelen voorbereid en/of doorgevoerd. De relevante beheersmaatregelen worden gekoppeld aan de oorzaak van de overschrijding van een bepaalde risicotolerantiegrens.

Klaverblad voert minimaal éénmaal per jaar een ORSA uit, en inventariseert daarbij ook de mogelijke beheersmaatregelen die uitgevoerd kunnen worden wanneer een bepaalde limiet uit de RIB geraakt wordt. De mogelijke beheersmaatregelen worden onderverdeeld in een drietal categorieën, te weten:

- Acties die van invloed zijn op de hoogte van het (huidige en toekomstige) eigen vermogen;
- Acties die van invloed zijn op de hoogte van de (huidige en toekomstige) SCR;
- Acties die van invloed zijn op beide elementen van de SCR ratio.

Belangrijke beheersmaatregelen die Klaverblad Verzekeringen afhankelijk van de situatie kan inzetten zijn:

Korte termijn acties:

- Verhogen premies en/of aanpassen voorwaarden lopende verzekeringen;
- Beëindigen van lopende verzekeringen;
- Herververzekeringscontracten aanpassen of nieuwe sluiten;
- Verzekeringen overdragen aan andere maatschappij(en);
- Aangaan van een lening of andere mogelijkheid van kapitaal;
- Aanpassen beleggingsmix naar minder risicovol door aan- en verkoop van beleggingen of afdekking van risico's met financiële instrumenten.

Lange termijn acties:

- Kostenreductie;
- Verhogen premies en/of aanpassen voorwaarden lopende verzekeringen;
- Stoppen met het sluiten van nieuwe verzekeringen
- Samengaan met andere verzekeringsmaatschappij
- Dochteronderneming(en) verkopen
- Uitgifte van aandelen Klaverblad Leven of Klaverblad Schade aan andere partijen.

De directie besluit uiteindelijk al dan niet tot de uitvoering van een beheersmaatregel. Afhankelijk van de situatie worden uit de lijst van mogelijke beheersmaatregelen de actie opgezet, gepland en uitgevoerd, binnen de tijdslijnen zoals geschetst in het inventieschema. De passendheid, werking en impact van de gekozen beheersmaatregelen worden door de sleutelfunctionaris(sen) beoordeeld. Indien benodigd worden aanvullende analyses aangevraagd door de sleutelfunctie(s).

5.6 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.